משנה · ראשונים · ברטנורא · סדר נזיקין

ברטנורא על משנה סנהדרין

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ברטנורא על משנה סנהדרין

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברטנורא-על-משנה-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 8
פרק ב 9
משנה א 9
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 11
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 14
משנה ה 14
משנה ו 15
משנה ז 15
משנה ח 15
פרק ד 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 17
פרק ה 17
משנה א 17
משנה ב 18
משנה ג 18
משנה ד 19
משנה ה 19
פרק ו 20
משנה א 20
משנה ב 20
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ה 21
משנה ו 21
פרק ז 21
משנה א 21
משנה ב 22
משנה ג 22
משנה ד 22
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 24
משנה ח 24
משנה ט 25
משנה י 25
משנה יא 25
פרק ח 25
משנה א 25
משנה ב 26
משנה ג 26
משנה ד 26
משנה ה 27
משנה ו 27
משנה ז 28
פרק ט 28

משנה א 28
משנה ב 29
משנה ג 29
משנה ד 30
משנה ה 30
משנה ו 30
פרק י 31
משנה א 31
משנה ב 32
משנה ג 32
משנה ד 32
משנה ה 33
משנה ו 33
פרק יא 33
משנה א 33
משנה ב 34
משנה ג 35
משנה ד 35
משנה ה 35
משנה ו 35

פרק א

משנה א

דִּינֵי מָמוֹנוֹת. דְּהַיְנוּ הוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת:

בִּשְׁלשָׁה. הֶדְיוֹטוֹת. וְלֹא אַצְרְכוּהוּ רַבָּנָן לִשְׁלשָׁה מֻמְחִין, שֶׁלֹּא תִנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹזִין, שֶׁמָּא יִכְפֹּר הַלְוֶה וְלֹא יִמְצָא מֻמְחִין לְכוֹפוֹ לַדִּין אֶלָּא יָחִיד מֻמְחֶה אוֹ שְׁלשָׁה הֶדְיוֹטוֹת. אֲבָל גְּזֵלוֹת וַחֲבָלוֹת בִּשְׁלשָׁה מֻמְחִין, דְּאֱלֹהִים כְּתִיב בְּפָרָשַׁת שׁוֹמְרִים בְּוֹאֶלָּה הַמִּשְׁפָּטִים שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וּמִנַּהּ יָלְפִינַן שְׁלשָׁה מֻמְחִין:

נָזָק. אָדָם אוֹ שׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהִזִּיקוּ, דִּמְשַׁלְּמִים נֶזֶק שָׁלֵם:

חֲצִי נָזָק. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק. וְאַף עַל גַּב דְּהַיְנוּ חֲבָלוֹת, אַיְדֵי דְּבָעֵי לְמִתְנֵי תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמוֹ מַה שֶּׁהִזִּיק, שֶׁמְּשַׁלֵּם יוֹתֵר, תָּנָא נַמִּי חֲצִי נֶזֶק שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק, שֶׁהֲרֵי מְשַׁלֵּם פָּחוֹת. וְאֵידֵי דְּתָנָא חֲצִי נֶזֶק תָּנָא נַמִּי נֶזֶק:

וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע. לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף:

דִּינֵי נְפָשׁוֹת. דְּאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר וְנִזְנְתָה תַּחְתָּיו וּסְקָלוּהָ. וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלשָׁה כְּדִלְקַמָּן. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ב

מַכּוֹת. מַלְקוֹת אַרְבָּעִים:

בִּשְׁלשָׁה. דִּכְתִיב (דברים כה) וְנִגְּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם, שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁלשָׁה:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלשָׁה. אַתְיָא רָשָׁע רָשָׁע, כְּתִיב הָכָא (שם) וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע, וּכְתִיב הָתָם (במדבר לה) אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת. מַה לְהַלָּן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלשָׁה, אַף כָּאן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלשָׁה:

עִבּוּר הַחֹדֶשׁ. קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. וְאֵידֵי דְּבָעֵי לְמִתְנֵי עִבּוּר שָׁנָה תָּנָא נַמִּי עִבּוּר הַחֹדֶשׁ:

בִּשְׁלשָׁה מַתְחִילִין. לִרְאוֹת אִם יֵשׁ לְהוֹשִׁיב בֵּית דִּין עַל כָּךְ. אִם אֶחָד מֵהַשְּׁלשָׁה אוֹמֵר צָרִיךְ בֵּית דִּין לֵישֵׁב וּלְעַיֵּן אִם צְרִיכָה שָׁנָה לְעַבֵּר, מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה וְהָאָבִיב וְהַפֵּרוֹת, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ, שֶׁאֵין כָּאן סָפֵק, דְּוַדַּאי אֵינָהּ צְרִיכָה עִבּוּר, בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ. שְׁנַיִם אוֹמְרִים לֵישֵׁב וְאֶחָד אוֹמֵר שֶׁלֹּא לֵישֵׁב, הוֹלְכִין אַחַר הַשְּׁנַיִם, וּמוֹסִיפִין עוֹד שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בַּדָּבָר, וַהֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים צָרִיךְ לְעַבֵּר וּשְׁלשָׁה אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ, בָּטְלוּ שְׁנַיִם בְּמִעוּטָן. שְׁנַיִם אוֹמְרִים אֵינָהּ צְרִיכָה וּשְׁלשָׁה אוֹמְרִים צְרִיכָה, הוֹלְכִים אַחַר הָרַב, וּמוֹסִיפִין עוֹד שְׁנַיִם שֶׁיִּהְיוּ שִׁבְעָה וּמְעַבְּרִין אוֹתָהּ. וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ דְּהָנֵי

שְׁלֹשָׁה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעָה כְּנֶגֶד בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁיֵּשׁ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת, וּבַשֵּׁנִי חָמֵשׁ, וּבַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַע. וַהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל:

משנה ג

סְמִיכַת זְקֵנִים. עַל רֹאשׁ פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר. וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים גַּם מִנּוּי הַדַּיָּן, שֶׁהַגָּדוֹל הַסּוֹמֵךְ צָרִיךְ שֶׁיְּצָרֵף עִמּוֹ שְׁנַיִם כְּשֶׁרוֹצֶה לִסְמֹךְ חָכָם כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא רַבִּי וְיָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת. וּלְשׁוֹן סְמִיכָה, מְשׁוּם דִּכְתִיב (במדבר כז) וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו. וְלָאו דְּבָעֵי מִסְמָךְ יְדֵיהּ עֲלֵיהּ, אֶלָּא בְּשֶׁמָּא קָרוּ לֵיהּ רַבִּי. וְאֵין סְמִיכָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁהַסּוֹמֵךְ וְהַנִּסְמָךְ יִהְיוּ כֻּלָּן בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָז יִהְיֶה לוֹ רְשׁוּת לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת וַאֲפִלּוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ, לְפִי שֶׁסַּנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ, אַחַר שֶׁנִּסְמְכוּ בָּאָרֶץ. וְכָתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁנִּרְאֶה לוֹ שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין לָנוּ סָמוּךְ אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אִם הָיוּ מַסְכִּימִים כָּל הַחֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִסְמֹךְ יָחִיד אוֹ רַבִּים, הֲרֵי אֵלּוּ סְמוּכִים וְיכוֹלִים לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת וְיֵשׁ לָהֶן לִסְמֹךְ לַאֲחֵרִים. וְהַדָּבָר צָרִיךְ הֶכְרֵעַ:

וַעֲרִיפַת הָעֶגְלָה בִּשְׁלֹשָׁה. דִּכְתִיב (ויקרא ד) זִקְנֵי הָעֵדָה, מִעוּט זִקְנֵי שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שִׁקּוּל, הוֹסִיף עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד הֲרֵי שְׁלֹשָׁה:

וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּחֲמִשָּׁה. וְסָמְכוּ, שְׁנַיִם. זְקֵנִי, שְׁנַיִם. וְאֵין בֵּית דִּין שִׁקּוּל, הוֹסִיף עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי חֲמִשָּׁה. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה. דִּכְתִיב (דברים כה) וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֲלֵיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים, זְקֵנִים, שְׁנַיִם. וְאֵין בֵּית דִּין שִׁקּוּל, הוֹסִיף עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי שְׁלֹשָׁה. וּשְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁמּוֹסִיפִים אֵינוֹ אֶלָּא לְפָרְסוּמֵי מִלְּתָא:

מֵאוּנִין. קְטַנָּה יְתוֹמָה שֶׁהִשִּׂיאוּהָ אִמָּהּ וְאַחֶיהָ לְדַעְתָּהּ וְיוֹצְאָה בְּמֵאוּן שֶׁמְּמָאֶנֶת בְּבַעְלָהּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁלֹשָׁה. וּבִיבָמוֹת מוּכָח דְּמֵאוּן בִּפְנֵי שְׁנַיִם מַסְפִּיק:

נָטַע רְבָעִי. אִם בָּא לְחַלְּלוֹ עַל הַמָּעוֹת, וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵין דְּמֵיהֶן יְדוּעִים. כְּגוֹן פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ שֶׁאֵין לָהֶם שַׁעַר יָדוּעַ:

הַהֶקְדֵּשׁוֹת. הַבָּא לִפְדּוֹתָן צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה לְשׁוּמָן:

הָעֲרָכִין הַמַּטַלְטְלִין. הֲרֵי שֶׁאָמַר עֶרְכִּי פְּלוֹנִי עָלַי, וְאֵין לוֹ מָעוֹת לִתֵּן כְּפִי הַדָּמִים הַקְּצוּבִים בַּפָּרָשָׁה, וּבָא לִתֵּן מִטַּלְטְלִין, צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה לָשׁוּם אוֹתָן מִטַּלְטְלִים:

אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן. דִּבְעָרְכִין כֹּהֵן כְּתִיב (ויקרא כז) כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן:

וְהַקְּרָקָעוֹת. וְאִם אֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין וּבָא לִתֵּן קַרְקַע, צָרִיךְ שֶׁיְּשׁוּמוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן אוֹתָהּ קַרְקַע שֶׁיִּהְיֶה כְּפִי הָעֵרֶךְ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו לִתֵּן:

וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בָהֶן. וְאִם אָמַר דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי, שֶׁשָּׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא יָפֶה לִמְכֹּר בַּשּׁוּק וְנוֹתֵן דָּמָיו, צָרִיךְ גַּם כֵּן שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה וְאֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן בְּשׁוּמָא זוֹ:

משנה ד

וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה. הַיְנוּ רוֹבֵעַ. וְאִתַּקֵּשׁ לְאִשָּׁה, מָה אִשָּׁה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אַף בְּהֵמָה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה:

וְאוֹמַר וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ. בְּנִרְבָּע כְּתִיב. לְמַדְנוּ רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע:

כְּמִיתַת הַבְּעָלִים. כְּלוֹמַר כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַבַּעַל נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אִם הָיָה חַיָּב מִיתָה:

כָּל הַקּוֹדֵם לְהָרָגָן זָכָה. כְּשֶׁהֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם. וְאֵין צָרִיךְ לַהֲבִיאָם לְבֵית דִּין:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְכוּ'. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ דְּאִיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא, נָחָשׁ. דִּלְתַנָּא קַמָּא נָחָשׁ מִיתָתוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, וּלְרַבִּי עֲקִיבָא הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס מִיתָתָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֲבָל נָחָשׁ, הַקּוֹדֵם לְהָרְגוֹ זָכָה, שֶׁסִּלֵּק הַמַּזִּיק מִן הָעוֹלָם. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

משנה ה

אֶת הַשַּׁבָּט. רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה בְּמֵזִיד, אֵין דָּנִין אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. דִּכְתִיב (דברים יז) וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא אֶל שְׁעָרֶיךָ, אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא אֶל שְׁעָרֶיךָ, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא אֶת הַשֵּׁבֶט אֶל שְׁעָרֶיךָ, אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל:

וְלֹא אֶת נְבִיא הַשָּׁקֶר. גְּמַר דָּבָר דָּבָר מִזָּקֵן מַמְרֵא, כְּתִיב הָכָא (שם יח) אֲשֶׁר יְזִיד לְדַבֵּר דָּבָר, וּכְתִיב בְּזָקֵן מַמְרֵא (שם יז) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר, מַה זָּקֵן מַמְרֵא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל דִּכְתִיב (שם) וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ, אַף נְבִיא שֶׁקֶר בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל:

וְלֹא אֶת כֹּהֵן גָּדוֹל. דְּאָמַר קְרָא (שמות יח) כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ. וּמֹשֶׁה בְּמָקוֹם שִׁבְעִים וְאֶחָד קָאֵי:

וְאֵין מוֹצִיאִין לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. כָּל מִלְחָמָה חוּץ מִמִּלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, קְרוּיָה מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת:

אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. דִּכְתִיב בְּדָוִד (דברי הימים א כז) וַאֲחֵרֵי אֲחִיתֹפֶל בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע. אֲחִיתֹפֶל זֶה יוֹעֵץ, בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע זוֹ סַנְהֶדְרִין, שֶׁהָיָה מַפְלִא שֶׁבְּכֻלָּן וְכֻלָּן נִגְרָרִים אַחֲרָיו:

עַל הָעִיר. יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁקְּדֻשָּׁתָהּ גְּדוֹלָה מִשְּׁאָר קְדֻשַּׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

וְהָעֲזָרוֹת. קְדֻשָּׁתָן גְּדוֹלָה מִקְּדֻשַּׁת יְרוּשָׁלַיִם. וְאִי אֶפְשָׁר לְחַדֵּשׁ קְדֻשָּׁה אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, דְּאָמַר קְרָא (שמות כה) כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ וְגוֹ' וְכֵן תַּעֲשׂוּ, לְדוֹרוֹת.

מַה מִּשְׁכָּן קָדוֹשׁ עַל פִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא בְּמָקוֹם סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה, אַף לְתוֹסֶפֶת עִיר וַעֲזָרוֹת עַל פִּי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה:

וְאֵין עוֹשִׂין סַנְהֶדְרָאוֹת לַשְּׁבָטִים כּוּ'. כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּמֹשֶׁה דְּאוֹקֵי סַנְהֶדְרָאוֹת, וּמֹשֶׁה בְּמָקוֹם שִׁבְעִים וְאֶחָד קָאֵי:

אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת כּוּ'. דִּכְתִיב (דברים יז) וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא, אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא אֶל שְׁעָרֶיךָ, לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירְךָ, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא אֶת כָּל הָעִיר אֶל שְׁעָרֶיךָ, אֶלָּא לַשַּׁעַר הַמְיֻחָד:

בַּסְּפָר. עִיר הַמִּבְדֶּלֶת בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ הָעַמִּים, דִּכְתִיב מִקִּרְבֶּךָ, וְלֹא מִן הַסְּפָר. וְטַעֲמָא דִּקְרָא, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ נָכְרִים וְיָבֹאוּ וְיַחֲרִיבוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ אֵין מַנִּיחִין הָעִיר תֵּל עוֹלָם כְּמִשְׁפַּט עִיר הַנִּדַּחַת, אֲבָל הוֹרְגִין אֶת יוֹשְׁבֶיהָ בִּלְבָד:

וְלֹא שָׁלֹשׁ. עֲיָרוֹת. עִיר הַנִּדַּחַת בְּבֵית דִּין אֶחָד וּבְמָקוֹם אֶחָד, כְּלוֹמַר קְרוֹבִים זוֹ לָזוֹ. אֲבָל בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת עוֹשִׂים:

משנה ו

וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶם הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד. דְּאָמַר קְרָא (במדבר יא) וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ, וְאִתְּ בַּהֲדֵיהוּ:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁבְעִים. דְּדָרֵישׁ אִתְּךָ, בְּדוֹמִין לְךָ, וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה הוּא יוֹשֵׁב עִמָּהֶן בַּדִּין. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

עַדָה שׁוֹפֶטֶת. עֲשָׂרָה מְחַיְּבִין:

עַדָה מַצֶּלֶת. עֲשָׂרָה מְזַכִּין. וְשִׁמְעִינַן מִנַּהּ דְּצָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים, שֶׁאִם יֵחָלְקוּ יִהְיוּ עֲשָׂרָה מְחַיְּבִין וַעֲשָׂרָה מְזַכִּין:

הַטָּיָתְךָ לָרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם. וְהָכִי קָאָמַר קְרָא, לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעוֹת, לְחַיֵּב עַל פִּי אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה יָתֵר עַל הַמְזַכִּין. אֲבָל אַחֲרֵי רַבִּים, לְהַטּוֹת בִּשְׁנַיִם, אֲפִלּוּ לְרָעוֹת, כְּשֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם מְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין. הִלְכָּךְ עַל כָּרְחָךְ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בָּעִינַן, דִּבְצִיר מֵעֲשָׂרָה מְזַכִּין לֵיכָּא לְמֵימַר, דְּהָא כְּתִיב וְהִצִּילוּ הָעֵדָה, וְתוּ לֹא מַשְׁכַּחַת חוֹבָה בִּבְצִיר מִשְּׁנַיִם עָשָׂר:

וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל. אֵין עוֹשִׂין בֵּית דִּין זוּגוֹת, שֶׁאִם יֵחָלְקוּ לַחֲצָאִים הָוֵי לְהוּ פַּלְגָּא וּפַלְגָּא וְלֹא מַשְׁכַּחַת לַהּ הַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד. הִלְכָּךְ מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד וְהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה:

מֵאָה וְעֶשְׂרִים. מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא, עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִים לִפְנֵיהֶם, שֶׁאִם הֻצְרְכוּ לְהוֹסִיף עַל הַדַּיָּנִים מוֹסִיפִים מֵהֶם. וַעֲשָׂרָה בַּטְלָנִים, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּטֵלִים מִכָּל מְלָאכָה שֶׁיּוֹשְׁבִים תָּמִיד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. וּשְׁנֵי סוֹפְרִים לִכְתֹּב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין. וּשְׁנֵי חַזָּנִים, שַׁמָּשֵׁי בֵּית דִּין לְהַלְקוֹת

הַחַיָּב וּלְהַזְמִין בַּעֲלֵי הַדִּין. וּשְׁנֵי בַעֲלֵי דִינִין. וּשְׁנֵי עֵדִים. וּשְׁנֵי זוֹמְמִין. וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין. וּשְׁנֵי גַּבָּאִים, וּשְׁלִישֵׁי לְחַלֵּק הַצְּדָקָה, שֶׁצְּדָקָה נִגְבֵּית בִּשְׁנַיִם וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה. וְרוֹפֵא אֻמָּן לְהַקִּיז דָּם. וְלַבְלָר. וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. הֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים:

מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים כְּנֶגֶד שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת. דְּהַיְנוּ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֲשִׂירִיּוֹת, שֶׁיְּהֵא כָּל דַּיָּן שַׂר שֶׁל עֲשָׂרָה. דִּבְצִיר מִשְּׁרֵי עֲשָׂרָה לֹא אַשְׁכְּחַן שְׂרָרָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי נְחֶמְיָה:

פרק ב

משנה א

כֹּהֵן גָּדוֹל. אֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמִּטָּה. דִּלְמָא אָתֵי לְמִנְגַּע מִתּוֹךְ טִרְדָּתוֹ, וְרַחֲמָנָא אָמַר (ויקרא כא) וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא:

הֵן נִכְסִין וְהוּא נִגְלֶה. כֵּיוָן שֶׁנִּתְכַּסּוּ נוֹשְׁאֵי הַמִּטָּה מִן הַמָּבוֹי, כְּלוֹמַר שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ, הוּא נִגְלֶה וְנִכְנָס בְּתוֹכוֹ. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהֵן נִגְלִין וְנִרְאִין בַּמָּבוֹי, הוּא נִכְסֶה מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹכוֹ:

וְיוֹצֵא עִמָּהֶן עַד פֶּתַח הָעִיר. שֶׁבָּעִיר מְצוּיִין מְבוֹאוֹת וְיָכוֹל לְהִתְכַּסּוֹת מֵהֶן. אֲבָל חוּץ לָעִיר לֵיכָּא הֶכֵּרָא:

שֶׁנֶּאֱמַר וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא. רַבִּי יְהוּדָה דָּרֵישׁ וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא כָּל עִקָּר. וְרַבִּי מֵאִיר דָּרֵישׁ וּמִקִּדְשָׁתוֹ לֹא יֵצֵא, כְּלוֹמַר יְזַדְּהַר שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי מַגָּע, וּבְתוֹךְ הָעִיר שֶׁיֵּשׁ מְבוֹאוֹת אֵיכָא הֶכֵּרָא וּמִזְדַּהַר. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

וּכְשֶׁהוּא מְנַחֵם אֶת אֲחֵרִים. דִּבְמֵת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ כֻּלֵּי עָלְמָא מוֹדוּ דְּיָכוֹל הוּא לֵילֵךְ, דְּלֹא טָרִיד וְלֹא אָתֵי לְמִנְגַּע. וּכְשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקְּבָרוֹת וְעוֹמְדִין בְּשׁוּרָה לְנַחֵם הָאֲבֵלִים וְכָל הָעָם עוֹבְרִים זֶה אַחַר זֶה וּמְנַחֲמִין הָאָבֵל שֶׁעוֹמֵד בְּמַעֲמָדוֹ וְכָל אֶחָד אוֹמֵר לוֹ תִּתְנַחֵם מִן הַשָּׁמַיִם:

וְהַמְמֻנֶּה מְמַצְּעוֹ. שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִימִין כֹּהֵן גָּדוֹל וְכָל הָעָם מִשְּׁמֹאלוֹ, נִמְצָא כֹּהֵן גָּדוֹל בָּאֶמְצַע:

הַמְמֻנֶּה. הוּא הַסְּגָן, שֶׁהוּא מְמֻנֶּה לַעֲבֹד תַּחַת כֹּהֵן גָּדוֹל אִם יֵאָרַע פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים:

אָנוּ כַפָּרָתֶךָ. בְּנוּ תִתְכַּפֵּר אַתָּה וַאֲנַחְנוּ תַּחְתֶּיךָ לְכָל הָרָאוּי לְבֹא עָלֶיךָ:

וּכְשֶׁמַּכְנִיסִין אוֹתוֹ. שֶׁאֹבֶל אָסוּר לֶאֱכֹל סְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה מִשֶּׁלּוֹ, וּקְרוֹבָיו וְאוֹהֲבָיו מַאֲכִילִין אוֹתוֹ:

מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ. הֵן מְצָרִין וּמִתְאַבְּלִין בְּצַעֲרוֹ:

וְהוּא מֵסֵב. בְּכָבוֹד עַל הַסַּפְסָל:

משנה ב

הַמֶּלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ. וְדַוְקָא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם נִשְׁמָעִים לִדְבָרֵי חֲכָמִים. אֲבָל מֶלֶךְ מִמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד, דָּן וְדָנִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כא) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה' דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט:

אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. דְּמֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, וּגְנַאי הוּא לוֹ שֶׁתַּחְלֹץ וְיָרְקָה בְּפָנָיו. וְכָל שֶׁאֵינָהּ בַּת חֲלִיצָה אֵינָהּ בַּת יִבּוּם. וְכֵן הֲלָכָה:

מֶלֶךְ נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. וְהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּהָא:

משנה ג

אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטְרִין שֶׁלּוֹ. שֶׁגְּנַאי הוּא לַמֶּלֶךְ לְהֵרָאוֹת עֲגְמַת נֶפֶשׁ לִפְנֵי הָעָם:

לְפַיֵּס אֶת הָעָם. כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ שֶׁלֹּא בַעֲצַת דָּוִד הָרַג יוֹאָב אֶת אַבְנֵר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

דַּרְגָּשׁ. מִטָּה:

משנה ד

לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. מִלְחֶמֶת שְׁאָר אֻמּוֹת חוּץ מִמִּלְחֶמֶת עֲמָלֵק וּמִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין:

וּפוֹרֵץ. גָּדֵר שֶׁל אֲחֵרִים:

לַעֲשׂוֹת לוֹ דָּרָךְ. לְלֶכֶת לְכַרְמוֹ וּלְשַׂדֵּהוּ:

וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ. אֵין מְעַכְּבִין עָלָיו:

חֵלֶק בָּרֹאשׁ. חֵלֶק הַיָּפֶה בּוֹרֵר רִאשׁוֹן. וְנוֹטֵל מֻחֲצָה מִכָּל הַבְּזָזָה:

אֶלָּא שְׁמֹנָה עָשְׂרֵה. שֶׁהֲרֵי דָּוִד הָיוּ לוֹ שֵׁשׁ נָשִׁים וְקָאָמַר לֵיהּ נָבִיא וְאִם מְעָט וְאוֹסִיפָה לְךָ כְּהֵנָּה וְכָהֵנָּה, כְּהֵנָּה קַמָּא שִׁית, בַּתְרָא שִׁית, הֲרֵי שְׁמֹנָה עָשְׂרֵה:

מַרְבֶּה הוּא לוֹ. יוֹתֵר מִשְּׁמֹנָה עָשְׂרֵה. וְשָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת יֵשׁ בַּדָּבָר. תַּנָּא קַמָּא סָבַר נוֹשֵׂא שְׁמֹנָה עָשְׂרֵה וַאֲפִלּוּ פְּרוּצוֹת, וְיוֹתֵר מִשְּׁמֹנָה עָשְׂרֵה לֹא יִשָּׂא וַאֲפִלּוּ כְּשֵׁרוֹת, שֶׁכָּךְ הוּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר נוֹשֵׂא שְׁמֹנָה עָשְׂרֵה וַאֲפִלּוּ פְּרוּצוֹת, וְיוֹתֵר מִשְּׁמֹנָה עָשְׂרֵה פְּרוּצוֹת לֹא יִשָּׂא, וּכְשֵׁרוֹת וַהֲגוּנוֹת יִשָּׂא כְּמוֹ שֶׁיִּרְצֶה. וּפְלִיג אַתַּנָּא קַמָּא בַּהֲדָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר אֲפִלּוּ אַחַת פְּרוּצָה לֹא יִשָּׂא, וּכְשֵׁרוֹת וַהֲגוּנוֹת לֹא יִשָּׂא יוֹתֵר מִשְּׁמֹנָה עָשְׂרֵה. וּפְלִיג אַתַּנָּא קַמָּא בַּהֲדָא וְאַדְרַבִּי יְהוּדָה בְּתַרְתֵּי. וַהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא:

אֶלָּא כְּדֵי מָרְכַּבְתּוֹ. דְּוַקָא סוּסִים בְּטֵלִים לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ וּלְהִתְגַּדֵּל בְּרֹב סוּסִים [אָסוּר]. אֲבָל כְּדֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְבָיו מֻתָּר:

אַפְסַנְיָא. שִׂכַר חֵילוֹת הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים עִמּוֹ כָּל הַשָּׁנָה:

וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לְשָׁמּוֹ. חוּץ מִסֵּפֶר תּוֹרָה שֶׁחַיָּב כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִהְיוֹת לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, וְהוּא מֻנָּח בְּבֵית גְּנָזָיו. וְסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁכּוֹתֵב לִשְׁמוֹ כְּשֶׁהוּא מֶלֶךְ נִכְנָס וְיוֹצֵא עִמּוֹ תָּמִיד:

מֵסֵב. עַל הַשֻּׁלְחָן:

משנה ה

כְּשֶׁהוּא מְסִתַּפֵּר. כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ:

פרק ג

משנה א

זֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד. אֶחָד מֵהַבַּעֲלֵי דִינִין בּוֹרֵר לוֹ דַּיָּן אֶחָד לְדוּנוֹ וּלְהַפִּךְ בִּזְכוּתוֹ, וְכֵן הַשֵּׁנִי בּוֹרֵר לוֹ דַּיָּן אֶחָד. וּשְׁנֵי הַבַּעֲלֵי דִינִים בְּיַחַד בּוֹרְרִים לָהֶם עוֹד דַּיָּן שְׁלִישִׁי, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, דְּצָיְתֵי בַּעֲלֵי דִינִים דִּינָא וְאָמְרֵי קוּשְׁטָא קָא דָיְנֵי לָן, דְּסָבַר הַחַיָּב הֲרֵי אֲנִי בְעַצְמִי בָּרַרְתִּי הָאֶחָד וְאִם הָיָה יָכוֹל לְהַפִּךְ בִּזְכוּתִי הָיָה מְהַפֵּךְ. וְהַדַּיָּן הַשְּׁלִישִׁי בְּעַצְמוֹ נוֹחַ לוֹ לְהַפֵּךְ בִּזְכוּת שְׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם בָּרְרוּ אוֹתוֹ:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שְׁנֵי הַדַּיָּנִים בּוֹרְרִים לָהֶם אֶחָד. בְּלֹא דַעַת הַבַּעֲלֵי דִינִים. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִבּוֹ שֶׁל זֶה הַשְּׁלִישִׁי נוֹטֶה אֵצֶל אֶחָד מֵהֶן. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

זֶה פּוֹסֵל דַּיָּנוֹ שֶׁל זֶה. יָכוֹל הוּא לֹא אָדוּן לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁבָּרַרְתָּ:

בִּזְמַן שֶׁמֵּבִיא עָלֵיהֶן רְאָיָה. שֶׁזֶּה מֵבִיא רְאָיָה עַל דַּיָּן שֶׁבָּרַר זֶה, לְפָסְלוֹ:

אֲבָל אִם הֵם כְּשֵׁרִים וּמֻמְחִים. הָכִי קָאָמַר, אֲבָל אִם הָיוּ כְּשֵׁרִים שֶׁאֵינָן לֹא קְרוֹבִים וְלֹא פְּסוּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת נַעֲשׂוּ כְּמֻמְחִין וְאֵינוֹ יָכוֹל לְפָסְלָן. וּפְסַק הֲהֲלָכָה בָּזֶה, כְּשֶׁקִּבְּלוּ בַּעֲלֵי הַדִּין מִי שֶׁיִּדִּין לָהֶם בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים, וּפְסַק עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, דִּינוֹ דִּין וְאֵין סוֹתְרִין דִּינוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה לָרַבִּים. וְאִם נוֹדַע שֶׁטָּעָה, אִם בִּדְבַר מִשְׁנָה טָעָה אוֹ בְּדָבָר הַמְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא, מַחֲזִירִים הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה וְדָנִין בּוֹ כַּהֲלָכָה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ זֶה שֶׁנָּטַל הַמָּמוֹן שֶׁלֹּא כַדִּין לִמְדִינַת הַיָּם, פָּטוּר הַדַּיָּן מִלְּשַׁלֵּם מֵאַחַר שֶׁקִּבְּלוּהוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגָּרַם לְהַזִּיק, לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק. וְאִם טָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת, וְהוּא בְּדָבָר שֶׁנֶּחְלְקוּ בּוֹ תַּנָּאִים אוֹ אֲמוֹרָאִים אוֹ גְּאוֹנִים, וְסוּגְיָא דְּעָלְמָא כְּחַד מִנַּיְהוּ וְדָן זֶה הַדַּיָּן כְּדִבְרֵי אוֹתוֹ הַגָּאוֹן שֶׁאֵין סוּגִיַּת הָעוֹלָם כְּמוֹתוֹ, אִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד יַחֲזֹר הַדִּין, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ, וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. וְדַיָּן שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי הַדִּין אֶלָּא שֶׁעָמַד מֵאֵלָיו אוֹ מִנָּה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ אוֹ קְצָת זְקֵנֵי הַקָּהָל הֶעֱמִידוּהוּ, אִם אֵינוֹ מֻמְחֶה לָרַבִּים, אַף עַל פִּי שֶׁנָּטַל רֹאשׁוּת מֵרֹאשׁ הַגּוֹלָה, אֵין דִּינָיו דִּין, בֵּין טָעָה בֵּין לֹא טָעָה, וְאֵינוֹ בִכְלַל הַדַּיָּנִין אֶלָּא בִכְלַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין אִם רָצָה סוֹתֵר דִּינוֹ וְחוֹזֵר וְדָן בִּפְנֵי בֵּית דִּין. וְאִם טָעָה וְלֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד יַחֲזִיר הַדִּין, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ כְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק, וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד יְשַׁלֵּם

מְבֵיתוֹ וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל מִבַּעַל דִּין זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה. וּמֻמְחֶה לְרַבִּים שֶׁקִּבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִים אוֹ שֶׁנָּטַל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גּוֹלָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִים, הוֹאִיל וְהוּא מֻמְחֶה, אִם טָעָה בֵּין בְּדָבָר מִשְׁנָה בֵּין בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר הַדִּין, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. וּמֻמְחֶה שֶׁנָּטַל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גּוֹלָה יֵשׁ לוֹ לָכוֹף לְבַעֲלֵי הַדִּין שֶׁיָּדוּנוּ לְפָנָיו, בֵּין רָצוּ בֵּין לֹא רָצוּ, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ. וּמִי שֶׁנָּטַל רְשׁוּת מִן הַנָּשִׂיא שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ יָכוֹל לְכוֹף לְבַעֲלֵי הַדִּין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד. וּמֻמְחֶה הוּא מִי שֶׁלָּמַד בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה וְיוֹדֵעַ לְסָבֹר לְהַקִּישׁ וּלְהָבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר [הוּא הַנִּקְרָא מֻמְחֶה]. וּכְשֶׁהוּא נִכְּר וְיָדוּעַ וְיָצָא טִבְעוֹ אֶל אַנְשֵׁי דוֹרוֹ, נִקְרָא מֻמְחֶה לְרַבִּים, וְהוּא יָכוֹל לָדוּן יְחִידִי וַאֲפִלּוּ לֹא נָקַט רְשׁוּת מֵרֹאשׁ הַגּוֹלָה:

זֶה פּוֹסֵל עַדָיו שֶׁל זֶה. פְּלוּגְתַיְהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנָן מוֹקֵי לַהּ בַּגְּמָרָא, כְּשֶׁאָמַר בַּעַל דִּין יֵשׁ לִי שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים בַּדָּבָר, וְהֵבִיא כַּת רִאשׁוֹנָה, וְעָמַד בַּעַל דִּין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ עִם אַחֵר וְאָמַר פְּסוּלִין הֵן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר יָכוֹל הוּא עִם אַחֵר לְפָסְלָן, וְלָאו נוֹגֵעַ בָּעֵדוּת הוּא שֶׁהֲרֵי אָמַר יֵשׁ לִי כַּת אַחֶרֶת. וְאִם בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא, יַפְסִיד. וְרַבָּנָן סָבְרֵי אַף עַל גַּב דְּאָמַר תְּחִלָּה יֵשׁ לִי שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלוֹמַר אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, וְנִמְצָא זֶה שֶׁבָּא לְפָסְלָן נוֹגֵעַ בָּעֵדוּת הוּא, וְלֹא מִפַּסְלֵי אַפֵּימִיהּ. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ב

נֶאֱמָן עָלַי אַבָּא. לְהָיוֹת דַּיָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה לְדוּנֵנִי לֹא לִזְכוּת וְלֹא לְחוֹבָה, כִּדְנָפְקָא לָן מִלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים:

נֶאֱמָנִים עָלַי שִׁלְשָׁה רוֹעֵי בָקָר. לָדוּן. דְּאִלּוּ לְעֵדוּת, רוֹעֵי בָקָר כְּשֵׁרִים הֵן:

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. אֲפִלּוּ לְאַחַר גְּמַר דִּין, לְאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַדַּיָּן הָעֵדוּת וְאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי:

אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. לְאַחַר גְּמַר דִּין בִּלְבָד הוּא דִּפְלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר. דְּאִלּוּ קֹדֶם גְּמַר דִּין מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר דְּיָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ נִמְי שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו עֵדוּת אִישׁ פְּלוֹנִי אוֹ דִינוֹ שֶׁל אִישׁ פְּלוֹנִי, אֲפִלּוּ קֹדֶם גְּמַר דִּין אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, שֶׁאֵין לְאַחַר קִנְיָן כְּלוּם. וְכֵן הֲלָכָה:

דּוֹר לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ. נְדֹר לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ וְאֶתֵּן לְךָ מַה שֶּׁאַתָּה תּוֹבֵעַ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר וּמָחוּל לְךָ מַה שֶּׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ. וְנָדַר לוֹ אוֹ קָנוּ מִיָּדוֹ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָדַר, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, כִּדְבָרֵי חֲכָמִים. וְכֵן הֲלָכָה:

משנה ג

וְאֵלּוּ הֵן הַפְּסוּלִים. לָדוּן וּלְהָעִיד:

הַמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא. פָּסוּל לְעֵדוּת לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק בְּיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתְעַסֵּק בְּעוֹלְמוֹ אֶלָּא אוֹ בְּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, אוֹ בְּסָחוֹרָה וְאֻמָּנוּת וּמְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן יִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם:

וְהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית. אֶחָד הַלּוֶֹה וְאֶחָד הַמַּלְוֶה שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין, דְּקַיְמָא לָן הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶֹה שְׁנֵיהֶם עוֹבְרִים בְּלֹא תַּעֲשֶׂה:

וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים. אִית דְּמְפָרְשֵׁי מִין מִמִּינֵי הַשְּׂחוֹק, אִם תַּקְדִּים יוֹנָתְךָ לְיוֹנָתִי אֶתֵּן לְךָ כָּךְ וְכָךְ. וְאִית דְּמְפָרְשֵׁי שֶׁמְגַדֵּל יוֹנָה מְלַמֶּדֶת לְהָבִיא יוֹנִים לְבֵית בְּעָלֶיהָ בְּעַל כָּרְחָן. וְיֵשׁ בָּהֶן גָּזֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, וְלֹא גָּזֵל גָּמוּר:

וְסוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. עוֹשִׂין סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית. וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא כה) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה, וְלֹא לִסְחוֹרָה:

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ'. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָכִי, בַּתְּחִלָּה הָיוּ קוֹרְאִים אוֹתָם אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית, כְּלוֹמַר אוֹסְפֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַצְמָן הָיוּ פְּסוּלִים לְעֵדוּת כְּמוֹ סוֹחֲרֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית:

מְשֻׁרְבּוּ הָאַנָּסִין. הַשּׁוֹאֲלִין מְנַת הַמֶּלֶךְ כָּךְ וְכָךְ כּוֹרִין תְּבוּאָה בְּכָל שָׁנָה, וְהָיוּ צְרִיכִין לֶאֱסֹף תְּבוּאָה שֶׁל שְׁבִיעִית לִפְרֹעַ מִמֶּנָּה מְנַת הַמֶּלֶךְ, חָזְרוּ לוֹמַר סוֹחֲרֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בַּלָּבָד הֵם פְּסוּלִים, אֲבָל אוֹסְפֵי תְּבוּאַת שְׁבִיעִית לָתֵת לַמֶּלֶךְ כְּשֵׁרִים לְעֵדוּת. כֵּיוָן שֶׁאֵין אוֹסְפִים לֶאֱצֹר לְעַצְמָן. וּלְעִנְיַן פְּסַק הֲלָכָה, כָּל מִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת אוֹ מַלְקוֹת, פָּסוּל לְעֵדוּת. דִּמְחַיָּב מִיתָה נִקְרָא רָשָׁע, דִּכְתִיב (במדבר לה) אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת, וּבְחַיָּבֵי מַלְקוֹת כְּתִיב (דברים כה) וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (שמות כג) אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס, וְדָרְשִׁינַן אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד. וְאִם לָקָה חָזַר לְהֶכְשֵׁרוֹ, דִּכְתִיב וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ, כֵּיוָן שֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא כְּאָחִיךָ. וְאִם לַקַּח מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בֵּיהּ לֹא מִיתָה וְלֹא מַלְקוֹת, פָּסוּל לְעֵדוּת, כְּגוֹן גַּנָּב וְגַזְלָן וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְאִם לָקַח מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִסּוּר דְּרַבָּנָן, פָּסוּל לְעֵדוּת מִדְּרַבָּנָן, כְּגוֹן מַפְרִיחֵי יוֹנִים, וְחַמְסָן דְּיֵהִיב דְּמֵי וְלוֹקֵחַ הַחֵפֶץ שֶׁאֵין הַבְּעָלִים רוֹצִים לְמָכְרוֹ, וְהַגַּבָּאִים וְהַמּוֹכְסִים שֶׁלּוֹקְחִים לְעַצְמָן, וּמְקַבְּלֵי צְדָקָה מִן הַנָּכְרִים בְּפַרְהֶסְיָא, אֲלוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדְּרַבָּנָן, וְאֵין עֵדוּתָן בְּטֵלָה עַד שֶׁיַּכְרִיזוּ עֲלֵיהֶם וִיפָרְסְמוּ אוֹתָן. אֲבָל פְּסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל תּוֹרָה אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה. וְכָל הַפְּסוּלִין לְעֵדוּת, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אִם נוֹדַע מֵעַנְיָנָם שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה וְהַמָּמוֹן שֶׁלָּקְחוּ שֶׁלֹּא כַּדִּין הֶחֱזִירוּהוּ וְעָשׂוּ סְיָג וְגָדֵר לְעַצְמָן בְּאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁחָטְאוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹד, הֲרֵי אֵלּוּ חֲזָרוּ לְהֶכְשֵׁרָן. וּמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּזֶה גָּזֵל אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, הֵם פְּסוּלִים לְעֵדוּת, לְפִי שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בְּיִשּׁוּבוֹ

שֶׁל עוֹלָם וְאֵין בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם. וְדַוְקָא שֶׁאֵין לָהֶם מְלָאכָה וְאֻמָּנוּת אֶלָּא הֵיא, כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן הֲלָכָה. וְאֵימָתַי חֲזָרָתָן, מִשֶּׁיִּשְׁתַּבְּרוּ פַּסְפַּסֵיהֶן וְיִקַּבְּלוּ עֲלֵיהֶם דַּאֲפִלּוּ בְּחִנָּם לֹא עָבְדֵי:

משנה ד

וּבַעַל אֲחוֹתוֹ וְכוּ'. מִשּׁוּם דְּבַעַל כְּאִשְׁתּוֹ:

וְגִיסוֹ. בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ:

הֵם וּבְנֵיהֶן וְחַתְנֵיהֶן. וְדַוְקָא בָּנִים וּבָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְגִיסוֹ מֵאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם יֵּשׁ לוֹ בָּנִים מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ חֲתָנִים נְשׂוּאִים לְבָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵינָן חֲשׁוּבִין קְרוֹבִין:

וְחוֹרְגוֹ. בֶּן אִשְׁתּוֹ מֵאִישׁ אַחֵר. הוּא בִלְבָד חָשׁוּב קָרוֹב, אֲבָל בֶּן חוֹרְגוֹ וַחֲתַן חוֹרְגוֹ לֹא. וְאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ לֹא יַעִיד לָהּ, דְּאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ. וְהָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם, הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה, שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה, שְׁלִישִׁי בְּשְׁלִישִׁי. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן כָּשֵׁר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁלִישִׁי בְּשֵׁנִי. אֲבָל שֵׁנִי בְּשֵׁנִי וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן, שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים. וּכְדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מוֹנֶה בַּזְּכָרִים כָּךְ אַתָּה מוֹנֶה בַּנְּקֵבוֹת, וְכָל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעְלָהּ, וְכָל אִישׁ שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ:

אֲבָל מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ. וְאֵין הֲלָכָה כְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה:

וְכָל הָרָאוּי לְיָרְשׁוֹ. תַּשְׁלוּם מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְלֹא מִמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה. וְכָל הָרָאוּי לְיָרְשׁוֹ, דְּהַיְנוּ קְרוֹבֵי הָאָב. אֲבָל קְרוֹבֵי הָאֵם כְּגוֹן אֲחִי אִמּוֹ שֶׁהִזְכִּירָנוּ, כָּשֵׁר לוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין אֲחִי אִמּוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ. אֲבָל הוּא רָאוּי לִירֹשׁ אֲחִי אִמּוֹ, לְפִיכָךְ הוּא פָּסוּל לְהָעִיד לוֹ:

הָיָה קָרוֹב. כְּגוֹן חָתָנוֹ וְרָאוּי לְיָרְשׁוֹ מֵחֲמַת אִשְׁתּוֹ:

וְנִתְרַחֵק. שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ קֹדֶם שֶׁרָאָה עֵדוּת זוֹ:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ'. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ה

שׁוּשְׁבִינוֹ. רֵעֵהוּ בִּימֵי חֻפָּתוֹ, פָּסוּל לוֹ כָּל יְמֵי הַחֻפָּה:

לֹא נָחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. לְהָעִיד שֶׁקֶר מִשּׁוּם אֵיבָה וְאַהֲבָה. וְכֵן הֲלָכָה. וְדַוְקָא בְּעֵדוּת פְּלִילֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ. אֲבָל בְּדִין מוֹדוּ רַבָּנָן דְּפָסוּל לוֹ לָדוּן, דְּאֵי רָחֵים לֵיהּ אֵינוֹ רוֹאֶה לוֹ חוֹבָה, וְאִי סָנֵי לֵיהּ לֹא מָצֵי לְאַפּוֹכֵי בִּזְכוּתָא:

משנה ו

וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם. מוֹדִיעִים אוֹתָם שֶׁהַשּׁוֹכְרִים עַדֵי שֶׁקֶר הֵן עַצְמָן מְבַזִּין אוֹתָן וְקוֹרְאִים לָהֶן רְשָׁעִים, דִּכְתִיב בְּנָבוֹת (מלכים א כא), וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל נֶגְדּוֹ, שֶׁיּוֹעֲצֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיוּ יוֹעֲצִים לְשָׁכְרָן קוֹרְאִים לָהֶן בְּנֵי בְלִיַּעַל:

הוּא אָמַר לִי. הַלּוֹוֶה אָמַר לִי:

לֹא אָמַר כְּלוּם. דַּעֲבִיד אֱינִישׁ דְּאָמַר פְּלוֹנִי נוֹשֶׁה בִּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיקוּהוּ עָשִׁיר:

הוֹדָה לוֹ. שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּפָנֵינוּ, וּלְהוֹדוֹת לוֹ נִתְכַּוְּנוּ, לִהְיוֹת לוֹ עֵדִים בַּדָּבָר:

אֲפִלּוּ שְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִים וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יוֹסִיפוּ דַּיָּנִים. וְאַף עַל גַּב דְּאִי הֲוָה פָּלֵיג עֲלַיְיהוּ הֲוָה בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ, כִּי אָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ הֲוֵי כְּמוֹ שֶׁלֹּא יָשַׁב בַּדִּין, נִמְצָא הַדִּין בִּשְׁנַיִם וַאֲנַן שְׁלֹשָׁה בָּעִינַן:

משנה ז

הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן. לְבַעֲלֵי דִינִין. שֶׁלְּאַחַר שֶׁשָּׁמְעוּ טַעֲנוֹתֵיהֶן הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתָן לַחוּץ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאֲלוּ וְיִתְּנוּ בַּדָּבָר וְלֹא יִשְׁמְעוּ הַבַּעֲלֵי דִינִים מִי מְחַיֵּב וּמִי מְזַכֶּה:

משנה ח

הָבֵא רְאָיָה. שְׁטַר זְכוּת:

הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְלוּם. שֶׁהֲרֵי אָמַר אֵין לִי. וְחָיְשִׁינַן שֶׁמָּא זִיֵּף אוֹ שָׂכַר עֵדֵי שֶׁקֶר:

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְכוּ'. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל:

קָרְבוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעִידוּנִי. בְּהָא אֲפִלּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מוֹדֶה. דְּכֵיוָן שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בָּהֶן וְאָמַר אֵין לִי, וַדַּאי שַׁקְרָן הוּא. אֲבָל הַטּוֹעֵן יֵשׁ לִי עֵדִים אוֹ רְאָיָה בְּמִדִּינַת הַיָּם, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לְעַנּוֹת הַדִּין עַד שֶׁיִּשְׁלַח לְמִדִּינַת הַיָּם, אֶלָּא פּוֹסְקִין אֶת הַדִּין כְּפִי מַה שֶּׁרוֹאִין מִמֶּנּוּ עַכְשָׁיו, וּכְשֶׁיָּבִיא עֵדִים אוֹ רְאָיָה סוֹתֵר אֶת הַדִּין וְחוֹזְרִים וְדָנִים כְּפִי הָעֵדִים אוֹ הָרְאָיָה שֶׁהֵבִיא:

אֲפֻנְדָּתוֹ. חֲגוֹרָתוֹ. וְאִית דְּמַפְרְשֵׁי מַלְבּוּשׁ הַסָּמוּךְ לְבָשָׂרוֹ:

פרק ד

משנה א

אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְכוּ' שֶׁנֶּאֱמַר מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם. וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת כְּתִיב (דברים יג) וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ. וְזֶהוּ דִין תּוֹרָה. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁאֵין מַאֲרִיכִין בְּדִרִישָׁה וַחֲקִירָה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁלֹּא תִנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. אֶלָּא אִם כֵּן רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁהַדִּין מְרֻמֶּה. וּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה הוּא הַשְׁאֵלָה בָּעִנְיָן בְּעַצְמוֹ, כְּגוֹן כַּמָּה הִלְוָהוּ וּמָתַי הִלְוָהוּ וּבְאֵיזֶה עִנְיָן הִלְוָהוּ

וּבְאֵיזֶה מָקוֹם הִלְוָהוּ. וְיֵשׁ מִין אַחֵר מִן הַשְּׁאֵלָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּדִיקָה, וְאֵינוֹ בָּעִנְיָן בְּעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁאֲלוּ לוֹ מָה הָיָה לָבוּשׁ, כֵּלִים שְׁחוֹרִים אוֹ כֵלִים לְבָנִים, עוֹמֵד הָיָה אוֹ יוֹשֵׁב בְּשָׁעָה שֶׁהִלְוָהוּ:

פּוֹתְחִים. מַשָּׁאוֹ וּמַתָּנוֹ שֶׁל דִּין. בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה:

מַחֲזִירִין. סוֹתְרִין אֶת הַדִּין אַחַר שֶׁגְּמָרוּהוּ וְיָדְעוּ שֶׁטָּעוּ:

וְאֵין הַכֹּל מְלַמְּדִין חוֹבָה. שֶׁאִם אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים יֶשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ:

דָּנִים בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה. דִּכְתִיב (שמות יח) וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, וּכְתִיב (דברים כא) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו, הָא כֵּיצַד, יוֹם לְתַחְלַת דִּין, וְלַיְלָה לְגָמַר דִּין:

דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם. דִּכְתִיב (במדבר כה) וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ:

גּוֹמְרִים בּוֹ בַּיּוֹם בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה [**וְכוּ'**]. דְּאָמַר קְרָא (ישעיה א) מְלֵאָתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ:

לְפִיכָךְ אֵין דָּנִים לֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת. שֶׁנִּמְצָא גָּמַר דִּינוֹ בְּשַׁבָּת, וּלְהַשְׁהוֹתוֹ אַחַר שַׁבָּת אֵי אֶפְשָׁר מִפְּנֵי עִנּוּי הַדִּין, וּלְדוּנוֹ בוֹ בְּיוֹם אִי אֶפְשָׁר, שֶׁאֵין אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לה) לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לְמֵד עַל מְחַיְּבֵי שְׂרֵפָה שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין אוֹתָן בְּשַׁבָּת, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר חַיְּבֵי מִיתוֹת:

משנה ב

מִן הַצַּד. מִן הַקְּטַנִּים בְּחָכְמָה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בַּצַּד. דְּאָמַר קְרָא (שם כג) וְלֹא תַעֲנֶה עַל רָב, וּכְתִיב רַב, כְּלוֹמַר לֹא תַעֲנֶה עַל מֻפְלָא שֶׁבְּבֵית דִּין וְלִנְטוֹת מִדְּבָרָיו, לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו אֶלָּא בַּסּוֹף:

הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן. וַאֲפִלּוּ גֵּר. וְהוּא שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַמְזֵר נַמִּי כָּשֵׁר לְדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת:

וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. דִּכְתִיב (שמות יח) וְהֵקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ, בְּדוֹמִין לְךָ, מַה מֹּשֶׁה רַבֵּנוּ מְיֻחָס אַף בֵּית דִּין מְיֻחָסִים:

משנה ג

כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה כְּדֵי שֶׁיִּהוּ רוֹאִים זֶה אֶת זֶה. דְּאָמַר קְרָא (שיר ז) שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר. שָׁרְרֵךְ אַגַּן זוֹ סַנְהֶדְרִין שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּטַבּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם וּמְגִנָּה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְהִיא דוֹמָה לְסַהַר, שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּעִגּוּל כַּחֲצִי יָרֵחַ. תַּרְגּוּם יָרֵחַ, סִיהֲרָא. וּבַעֲגֻלָּה שִׁלְמָה אֵין יוֹשְׁבִים, מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכִים בַּעֲלֵי דִינִים וְהָעֵדִים לִכָּנֵס וּלְדַבֵּר בִּפְנֵי כֻלָּם:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שָׁלֹשָׁה הָיוּ. כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי עֵדִים עַל הַמְזַכִּין וּשְׁנֵי עֵדִים עַל הַמְחַיְּבִין. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ד

וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת. וְכָל שׁוּרָה שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. שֶׁמָּא יֵחָלְקוּ הַדַּיָּנִים וְיִהְיוּ רַבִּין מְחַיְּבִין וּמְעוּטָן מְזַכִּין, וְהַטָּיָה לְרָעָה אֵינָהּ עַל פִּי אֶחָד כְּדִכְתִיב (שמות כג) לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת, וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף שְׁנַיִם שְׁנַיִם עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד, שֶׁלְּעוֹלָם אֵין מוֹסִיפִין עַל הַדַּיָּנִים יוֹתֵר מִשִּׁבְעִים וְאֶחָד, הִלְכָּךְ צָרִיךְ לְהוֹשִׁיב לִפְנֵיהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה לְהַשְׁלֵמַת שִׁבְעִים וְאֶחָד. וְלָאו אוֹרַח אַרְעָא לַעֲשׂוֹת שׁוּרוֹת תַּלְמִידִים מְרֻבֶּה מִשֶּׁל דַּיָּנִים, הִלְכָּךְ עָבְדִינַן שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת:

וְכָל אֶחָד מַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. לְפִי שֶׁכְּסֵדֶר חָכְמָתָם הָיוּ מוֹשִׁיבִים אוֹתָם, לְפִיכָךְ הָיָה כָּל אֶחָד צָרִיךְ לְהַכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ:

הֻצְרְכוּ לִסְמֹךְ. כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֶחָד מִן הַדַּיָּנִים:

וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ שֶׁנִּבְרַר מִן הַקָּהָל יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לוֹ בְּסוֹף שׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית. לְפִי שֶׁהַקָּטָן מִן הַתַּלְמִידִים שֶׁבַּשּׁוּרוֹת, גָּדוֹל מִן הַגָּדוֹל שֶׁבַּקָּהָל:

משנה ה

מְאַיְּמִין עַל הָעֵדִים. שֶׁלֹּא יְעִידוּ שֶׁקֶר:

מֵאֹמֶד. שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה שֶׁהוּא כֵּן:

דַּיְנֵי מָמוֹנוֹת. אִם הֵעִיד לְחַיֵּב לָזֶה מָמוֹן שֶׁלֹּא כַדִּין, מַחֲזִירוֹ לוֹ וּמְתַכְּפֵּר:

לְפִיכָךְ נִבְרָא יְחִידִי. לְהַרְאוֹתְךָ שֶׁמֵּאָדָם אֶחָד נִתְיַשֵּׁב מִלּוּאוֹ שֶׁל עוֹלָם:

רַשָּׁיוֹת הָרַבָּה. אֱלֹהוּת הָרַבֵּה יֵשׁ וְכָל אֶחָד בָּרָא אֶת שֶׁלּוֹ:

מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת. לְהַכְנִיס רֹאשֵׁנוּ בִּדְאָגָה זוֹ וַאֲפִלּוּ עַל הָאֱמֶת:

וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְהוּא עֵד. וְחַיְּבִין אַתֶּם לְהַגִּיד מַה שֶּׁרְאִיתֶם:

וְשָׁמַע תֹּאמְרוּ מַה לָּנוּ לָחוּב. לִהְיוֹת מְחַיְּבִים בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה, נוֹחַ לָנוּ לַעֲמֹד בְּאִם לֹא יַגִּיד:

הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וּבֵאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה. וְאִם רָשָׁע הוּא אֵין כָּאן עָוֹן כְּלָל:

פרק ה

משנה א

הָיוּ בוֹדְקִין אוֹתָן. אַחַר שֶׁאִימּוּ עֲלֵיהֶן הָיוּ בוֹדְקִין אוֹתָן: **בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת.** כְּנֶגֶד שִׁבְעָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּמִּקְרָא בְּחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב (דברים

יג), הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה. וְשָׁאַלְתִּי אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן, שֶׁמִּמֶּנּוּ לָמַדְנוּ בְּדִיקוֹת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שם יז) וְהֻגַּד לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב, יֵשׁ כָּאן שְׁנַיִם אֲחֵרִים, הֲרֵי לְךָ חֲמִשָּׁה, וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר (שם יט) וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב, שְׁנַיִם אֲחֵרִים, הֲרֵי כָּאן שִׁבְעָה:

בְּאֵיזֶה שָׁבוּעַ. שֶׁל יוֹבֵל:

בְּאֵיזוֹ שָׁנָה. שֶׁל שָׁבוּעַ:

בְּאֵיזֶה יוֹם. שֶׁל שַׁבָּת:

בְּאֵיזוֹ שָׁעָה. שֶׁל יוֹם. שֶׁכָּל שֶׁבַע חֲקִירוֹת הַלָּלוּ מְבִיאוֹת אוֹתָן לִידֵי הֶזְמָה, וְשֶׁמָּא אֵין עֵדִים לַהֶזְמֵן לְכָל הַיּוֹם וְיֵשׁ עֵדִים לַהֶזְמֵן לְאוֹתָהּ שָׁעָה:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. אֵין צָרִיךְ אֶלָּא שֶׁלֹּשׁ חֲקִירוֹת, בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֵיזוֹ שָׁעָה בְּאֵיזֶה מָקוֹם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, אֶלָּא אֲפִלּוּ אָמְרוּ הָעֵדִים אֶתְמוֹל הֲרָגוֹ, בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן וְיוֹדוּ אִם יֵשׁ פְּסוּל בְּעֵדוּתָן:

מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ. הֶהָרוּג. שֶׁמָּא נָכְרִי הוּא. וְזוֹ אֵינָהּ מִן הַחֲקִירוֹת שֶׁמְּבִיאוֹת לִידֵי הֶזְמָה, אֶלָּא כְּשֶׁאָר בְּדִיקוֹת שֶׁאֵינָן אֶלָּא לַעֲשׂוֹת הָעֵדוּת מֻכְחֶשֶׁת, שֶׁמָּא לֹא יֹאמַר הָאֶחָד כְּדִבְרֵי חֲבֵרוֹ, וְהוּא וְהֵן יִהְיוּ פְּטוּרִים:

אֶת מִי עָבַד. לִפְעוֹר אוֹ לְמַרְקוּלִיס:

וּבַמֶּה עָבַד. בִּזְבוּחַ אוֹ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה:

משנה ב

בֶּן זַכַּאי. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. וְתַלְמִיד דָּן לִפְנֵי רַבּוֹ הָיָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, לְכָךְ קוֹרְאוֹ בֶּן זַכַּאי:

בְּעֶקְצֵי תְאֵנִים. שֶׁהָיוּ מְעִידִים עָלָיו שֶׁהֶרְגוֹ תַּחַת הַתְּאֵנָה. וּבָדַק בֶּן זַכַּאי, תְּאֵנָה זוֹ עֶקְצֶיהָ דַּקִּים אוֹ גַּסִּים. עֹקֶץ, זְנַב הַפְּרִי מְקוֹם חִבּוּרוֹ לְאִילָן:

אָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ עֵדוּתָן בְּטֵלָה. דְּשׁוּב אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֶזְמֵן בְּאוֹתָהּ חֲקִירָה, וְכָל זְמַן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם תּוֹרַת הֶזְמָה בְּאֶחָד מִן הָעֵדִים, כָּל הָעֵדוּת בְּטֵלָה, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, דְּאֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִים עַד שֶׁיְּזוֹמוּ כֻּלָּן:

בְּדִיקוֹת. אֲפִלּוּ אָמְרוּ כֻּלָּן אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, מִצְוַת הֶזְמָה רְאוּיָה לְהִתְקַיֵּם, דְּאֵין הֶזְמָה תְּלוּיָה אֶלָּא בַּחֲקִירָה לוֹמַר עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּמָקוֹם אַחֵר:

עֵדוּתָן בְּטֵלָה. כָּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה. [שֶׁבַּגְּמָרָא], הוּא וְהֵן פְּטוּרִים:

משנה ג

שֶׁזֶּה יָדַע בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. זֶה שֶׁאָמַר בִּשְׁנַיִם יָדַע שֶׁהַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר מָלֵא הָיָה, וְיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים, מֵחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר הָיָה. וְדָוְקָא עַד חֲצִי הַחֹדֶשׁ, אֲבָל מֵחֲצִי הַחֹדֶשׁ

וְאֵילָךְ עֲדוּתָן בְּטֵלָה, שֶׁחֲזָקָה אֵין עוֹבֵר חֲצִי הַחֹדֶשׁ עַד שֶׁכָּל הָעוֹלָם יוֹדְעִים מָתַי קִדְּשׁוּ בֵּית דִּין הַחֹדֶשׁ:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר קַיָּמָת. דַּעֲבִיד אֱינָשׁ דְּטָעֵי כֻּלֵּי הַאי:

חַמָּה בַּמִּזְרָח. מִמְּקוֹם זְרִיחַת הַחַמָּה עַד אֶמְצַע הָרָקִיעַ קָרוּי מִזְרָח, וּמֵאֶמְצַע הָרָקִיעַ עַד מְקוֹם הַשְּׁקִיעָה קָרוּי מַעֲרָב:

משנה ד

נִמְצְאוּ דִבְרֵיהֶם מְכַוָּנִין. וּמֵעַתָּה צְרִיכִין לִשְׁאֹל וְלִתֵּן בַּדָּבָר:

פּוֹתְחִין בִּזְכוּת. אִם לֹא עָבְרָתָ אַל תִּירָא:

אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים יֶשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. אֲפִלּוּ זְכוּת, וְכָל שֶׁכֵּן חוֹבָה. מְשַׁתְּקִים אוֹתוֹ, דִּכְתִיב (במדבר לה) וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה, בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה:

אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים. הַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַדַּיָּנִים. יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה:

מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. דִּכְתִיב (שם) וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת, לָמוּת הוּא דְּאֵינוֹ עוֹנֶה, הָא לִזְכוּת עוֹנֶה:

אֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם. וַאֲפִלּוּ שֶׁאֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו. אֲבָל יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, אֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם לְעוֹלָם:

משנה ה

מַעֲבִירִין אוֹתוֹ לְמָחָר. מַעֲבִירִין אֶת הַדִּין עַד לְמָחָר, מִשּׁוּם הֶלְנַת הַדִּין:

שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאֶחָד עָשָׂר מְזַכִּין. וְהַטָּיְתָךְ לְרָעָה עַל פִּי אֶחָד לֵיתָא, הִלְכָךְ יוֹסִיפוּ דַּיָּנִים:

וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יוֹסִיפוּ דַּיָּנִים. דְּהַאי דְּאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּלֵיתֵיהּ דָּמִי, וְאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת לֹא לִזְכוּת וְלֹא לְחוֹבָה בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים:

שְׁנַיִם שְׁנַיִם. אִם נִתְחַלְּקוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁהוֹסִיפוּ זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן, דְּאַפֵּתִי לֵיכָּא הַטָּיָה לֹא לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד וְלֹא לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, צָרִיךְ לְהוֹסִיף עוֹד שְׁנַיִם. וְכֵן עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד:

עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מִן הַמְחַיְּבִים דִּבְרֵי הַמְזַכִּין. דְּאֵיכָּא הַטָּיָה לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד. וְהוּא הַדִּין אִם יִרְאֶה אֶחָד מִן הַמְזַכִּים דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִים, דִּבְשָׁעַת גְּמַר דִּין קַיְמָא לָן דְּאַף הַמְלַמֵּד זְכוּת יָכוֹל לְלַמֵּד חוֹבָה. וְהַאי דְּלֹא תָנֵי אוֹ עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מִן הַמְזַכִּין דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין, דְּתַנָּא אַזְכוּת קָמְהַדַּר:

פרק ו

משנה א

נִגְמַר הַדִּין. חוּץ לְבֵית דִּין. רָחוֹק מִבֵּית דִּין. שֶׁמָּא בְּעוֹד שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית הַסְּקִילָה, יִמְצְאוּ לוֹ זְכוּת וְיִפָּטֵר:

וְהַסּוֹדְרִין בְּיָדוֹ. לְהָנִיף. וְהוּא סִימָן לְהַחֲזִירוֹ:

וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו. וְאִם אֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה בִּלְבָד מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, דִּלְמָא מֵחֲמַת בִּיעֻתּוּתָא נִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָיו וְאוּלַי תִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו וְיִזְכֹּר טַעֲנוֹתָיו, יוֹתֵר עַל כֵּן אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיְּעַיְּנוּ אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, שֶׁאָז מַחֲזִירִין אוֹתוֹ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים:

וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו. שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּשָׁעָה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. דִּלְמָא אִיכָּא דְּמֵזִים לְהוּ:

משנה ב

הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה. דְּקָרוֹב לְבֵית הַסְּקִילָה שֶׁמָּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ וְלֹא יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת:

וְתֵן לוֹ תּוֹדָה. וְאַף עַל גַּב דְּאֵין אָדָם נֶהֱרָג עַל פִּי עַצְמוֹ, הֲרֵינַת עָכָן הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה:

כְּזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי. בְּגִמָּרָא מְפָרֵשׁ שֶׁמָּעַל בַּחֲרָמִים בִּימֵי מֹשֶׁה:

שֶׁהוּא מְזֻמָּם. שֶׁעֵדָיו הֵן זוֹמְמִין:

לְנַקּוֹת אֶת עַצְמָן. מִן הַבְּרִיּוֹת, וְיוֹצִיאוּ לַעַז עַל הַדַּיָּנִים וְעַל הָעֵדִים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ג

מַפְשִׁיטִין אֶת בְּגָדָיו. דִּכְתִיב (ויקרא כד) וְרָגְמוּ אֹתוֹ, וְלֹא כְסוּתוֹ:

מְכַסִּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו. פֶּרֶק אֶחָד כְּלוֹמַר מְעַט מִמֶּנּוּ מִלְּפָנָיו. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ד

הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וּמַפִּילוֹ מִשָּׁם לָאָרֶץ:

הוֹפְכוֹ עַל מָתְנָיו. שֶׁכְּשֶׁהוּא מֻשְׁכָּב פְּרַקְדָּן מְגֻנֶּה יוֹתֵר:

הַמַּגִּדְּף. מְבָרֵךְ אֶת ה':

וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. נַמִּי מְגַדֵּף הוּא. דִּכְתִיב (במדבר טו) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה וְגוֹ' אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף, וְאוֹתָהּ פָּרְשָׁה בַּעֲבוֹדָה זָרָה מְדֻבֶּרֶת:

וְאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד. בְּבֵית דִּין אֶחָד. מִשּׁוּם דְּלֹא מָצֵי לְאַפּוֹכֵי בִּזְכוּתַיְהוּ דְּכָל חַד וְחַד. אֶלָּא תְּלִיָּתָן שֶׁל נְשִׁים הַלָּלוּ הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה וְאֵין לְמֵדִים מִמֶּנָּה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

מְשַׁקְּעִין. נוֹעֲצִים:

וְהָעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה. כְּמִין יְתֵד הָיָה יוֹצֵא מִן הַקּוֹרָה סָמוּךְ לְרֹאשָׁהּ:
וּמַקִּיף. סוֹמֵךְ זוֹ אֵצֶל זוֹ. כְּמוֹ לִתְרֹם שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף [עֲרוּבִין דַּף לב]:
וְתוֹלִין אוֹתוֹ. בְּיָדָיו:
הַקּוֹרָה מַטָּה עַל הַכֹּתֶל. לֹא הָיְתָה נְעוּצָה בָּאָרֶץ אֶלָּא רֹאשָׁהּ אֶחָד עַל הָאָרֶץ וְרֹאשָׁהּ אֶחָד מֻטֶּה וְנִסְמָךְ עַל הַכֹּתֶל. וְטַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, לְפִי שֶׁהָעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו נִקְבָּר עִמּוֹ, וְאָמְרָה תּוֹרָה כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ, מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא קְבוּרָה, יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר חֲפִירָה תְּלִישָׁה וּקְבוּרָה. וְרַבָּנָן, חֲפִירָה לָאו כְּלוּם הִיא, וְלֹא מִעֲטָה תּוֹרָה אֶלָּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָעֵץ בִּמְחֻבָּר מֵעִקָּרוֹ. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ה

בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר. שֶׁפֵּרְעָנוּת בָּאָה עָלָיו בַּעֲוֹנוֹ:
מַה לְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת. בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן שְׁכִינָה קוֹבֶלֶת וּמְנוֹדֶדֶת עָלָיו:
קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי. רֹאשִׁי כָּבֵד עָלַי וּזְרוֹעִי כָּבֵד עָלַי. כְּאָדָם שֶׁהוּא עֵיף:
קַלַּנִי. אֵינִי קַל מֵרֹאשִׁי:
וְלֹא זֶה בִּלְבַד. עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה אִם הֶלִּינוֹ:
לֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתָן בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתֵיהֶן. לְפִי שֶׁאֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק:
שְׁנֵי קְבָרוֹת הָיוּ מְתֻקָּנִין לְבֵית דִּין. לְפִי שֶׁאֵין קוֹבְרִים מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה חֲמוּרָה אֵצֶל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה קַלָּה. וְהִלְכְתָא גְּמִירָא לַהּ שְׁנַיִם וְלֹא אַרְבָּעָה:

משנה ו

נִתְעַכֵּל הַבָּשָׂר. כְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּמִיתָתוֹ וּבְבִזָּיוֹנוֹ:
מְלַקְּטִין אֶת הָעֲצָמוֹת. וְקוֹבְרִים אוֹתָן בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָן:
וְלֹא הָיוּ מִתְאַבְּלִים. כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בִּזָּיוֹנָן כַּפָּרָה לָהֶם. וְאִית דְּאָמְרֵי, לְפִי שֶׁהָאֲבֵלוּת חָלָה מִשֶּׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֶל, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין מִתְאַבְּלִים עֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא נִגְמְרָה כַּפָּרָתָן עַד שֶׁיִּתְעַכֵּל הַבָּשָׂר, וְהוֹאִיל וְאִדְּחֵי הָאֲבֵלוּת אִדְּחֵי:

פרק ז

משנה א

אַרְבַּע מִיתוֹת. סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק. סְקִילָה חֲמוּרָה מִשְּׂרֵפָה, וּשְׂתֵּיהֶן מֵהֶרֶג וּשְׁלָשְׁתָּן מֵחֶנֶק. וְנָפְקָא מִנַּהּ לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִיתוֹת, דְּקַיְמָא לָן דְּנִדּוֹן בַּחֲמוּרָה:
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ'. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:
זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין. הָא דְּפָרִישְׁנָא בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל:

משנה ב

מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ. שֶׁלֹּא יִתְהַפֵּךְ אָנָה וָאָנָה וְתִפֹּל הַפְּתִילָה עַל בְּשָׂרוֹ:

קָשָׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה. כּוֹרְכִים סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה. קָשֶׁה מִבִּפְנִים לַחָנֹק, וְרַכָּה מִבַּחוּץ לְהָגֵן:

אֶת הַפְּתִילָה. פְּתִילָה שֶׁל אֲבָר מַדְלִיק. וּמַתִּיךְ לְתוֹךְ פִּיו:

וְחוֹמֶרֶת. כּוֹוֶצֶת. לְשׁוֹן חֻמַּרְמְרוּ מֵעַי (איכה ב). וְיַלְפִּינַן מִבְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא י) כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה, וְלֹא נִשְׂרְפוּ גּוּפָתָם דְּהָא כְתִיב (שם) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָם, הָכָא נַמִּי מִתְקַיְּמָת מִצְוַת שְׂרֵפָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִשְׂרָפִים אֶלָּא בְנֵי מֵעַיִם בִּלְבָד. וְהָכִי עָדִיף טְפֵי, דִּכְתִיב (שם יט) וְאָהֳבָתְךָ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ, בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה:

אַף הוּא אִם מֵת בְּיָדָם. כְּלוֹמַר אִם הָיָה מֵת בְּיָדָם עַל יְדֵי חֲנִיקָתָם קֹדֶם זְרִיקַת הַפְּתִילָה:

לֹא הָיוּ מְקַיְּמִים מִצְוַת שְׂרֵפָה. לְפִיכָךְ לֹא הָיוּ חוֹנְקִים אוֹתוֹ:

אֶלָּא פּוֹתְחִים אֶת פִּיו בְּצָבָת. טנאלוויי"א בְּלַע"ז. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בָּקִי. צְדוֹקִין הָיוּ, שֶׁאֵין לָהֶם גְּזֵרָה שָׁוָה אֶלָּא קְרָא כְּמַשְׁמָעוֹ:

משנה ג

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נוּוּל הוּא זֶה. שֶׁהֹרְגוֹ מְעֻמָּד וְנוֹפֵל:

סַדָּן. עֵץ עָבֶה תָּקוּעַ בָּאָרֶץ כְּמוֹת שֶׁל נַפָּחִים. וּבַבְּרִיְתָא פֵּרְשׁוּ, דְּטַעֲמָא דְּפָלֵיג רַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבָּנָן, מִפְּנֵי שֶׁאֲמָרָה תּוֹרָה (שם יח) וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ. וְאָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן, כֵּיוָן דִּכְתִיב סַיִף בְּאוֹרִיְתָא, דְּאָמַר קְרָא נָקֹם יִנָּקֵם (שמות כא), לֹא מִנַּיְהוּ גָּמְרִינַן. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ד

אֵלּוּ הֵן הַנִּסְקָלִין. אִית מִנַּיְהוּ דִּכְתִיב בְּהוּ סְקִילָה בְּהֶדְיָא, וְהָנָךְ דְּלֹא כְתִיבָא בְּהוּ סְקִילָה כְּתִיב בְּהוּ דָּמָיו בּוֹ דְּמֵיהֶם בָּם, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר דָּמָיו בּוֹ דְּמֵיהֶם בָּם אֵינוֹ אֶלָּא סְקִילָה, דְּיָלְפִינַן מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי דִּכְתִיב (ויקרא כ) בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם:

וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ. קִסְבַּר הַאי תַּנָּא מֹלֶךְ לָאו עֲבוֹדָה זָרָה הוּא אֶלָּא חֹק הָאֻמּוֹת בְּעָלְמָא הוּא. מִדְּתָנָא עֲבוֹדָה זָרָה, וְתָנָא מֹלֶךְ:

וְהַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. חָמוּר מְמַכֶּה, דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי קִלּוֹן אָבִיו וְאִמּוֹ וּמוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, דְּהָא תְּנַן אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בַּשֵּׁם:

וְהַמֵּסִית. אֶת הַיְחִידִים:

וְהַמַּדִּיחַ. עִיר הַנִּדַּחַת:

וְהַמְכַשֵּׁף. דִּכְתִיב (שמות כב) מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה, וּסְמִיךְ לֵיהּ כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת, מַה שּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה בְּסִקִילָה, אַף מְכַשֵּׁפָה בְּסִקִילָה:

הַבָּא עַל הָאֵם חַיָּב עָלֶיהָ. שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. דִּבְכֻלְּהוּ עֲרָיוֹת [כְּתִיב בְּהוּ כָּרֵת וּכְתִיב בְּהוּ חִלּוּק חַטָּאוֹת]. וְאַפִּלּוּ בְּגוּף אֶחָד. וְכֵן הֲלָכָה:

בֵּין מִן הָאֵרוּסִין. דְּכֵיוָן שֶׁקִּדְּשָׁהּ, אִשְׁתּוֹ הִיא, דִּכְתִיב (ויקרא כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה, מִשְׁעַת לְקִיחָה נִקְרֵאת אִשְׁתּוֹ. וְהַהִּ קִיחָה קִדּוּשִׁין הֵן, דְּגָמַר קִיחָה קִיחָה מִשְּׂדֵה עֶפְרוֹן:

משנה ה

עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם. וִיבָרֵךְ הַשֵּׁם בַּשֵּׁם. שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד) וְנֹקֵב שֵׁם ה', (שם) בְּנָקְבוֹ שֵׁם, שֶׁיְּנַקֵּב הַשֵּׁם בַּשֵּׁם:

בְּכָל יוֹם. כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בִּבְדִיקַת הָעֵדִים:

הָיוּ דָנִין אוֹתָן בְּכִנּוּי. כָּל אָדָם שֶׁמְּהַפֵּךְ דָּבָר וּמְדַבֵּר כְּמִי שֶׁמְּקַלֵּל וְתוֹלֶה בְּאַחֵר קָרוּי כִּנּוּי בְּלָשׁוֹן חֲכָמִים. וּבְלָשׁוֹן מִקְרָא, כִּי לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנֶּה (איוב לב):

יַכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי. אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִפִּנֵי שֶׁהוּא בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת וְעוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא אֱלֹהִי"ם, לְכָךְ מְכַנֶּה שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת לְיוֹסֵי:

נִגְמַר הַדִּין. וּבָאִים בֵּית דִּין לוֹמַר חַיָּב הוּא, לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהָרְגוֹ עַל פִּי עֵדוּת זוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמְעוּ מִפִּיהֶם אֶלָּא קִלְלַת כִּנּוּי:

אֶלָּא מוֹצִיאִים אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ. דִּגְנַאי הוּא לְהַשְׁמִיעַ בִּרְכַּת הַשֵּׁם לָרַבִּים:

וְקוֹרְעִין וְלֹא מְאַחִין. עוֹלְמִית. תְּפִירָה אַלֶּכְסַנְדְּרִית שֶׁאֵין הַקְּרִיעָה נִכֶּרֶת, אֲבָל שְׁאָר תְּפִירוֹת מֻתָּר:

אַף אֲנִי שָׁמַעְתִּי כָּמוֹהוּ. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בִּרְכַּת שֵׁם בַּשֵּׁם:

וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר. אָתְיָא כְּמַאן דְּאָמַר מַה שְׁנַיִם עֵדוּת אַחַת אַף שְׁלֹשָׁה עֵדוּת אַחַת:

משנה ו

אֶחָד הָעוֹבֵד. עֲבוֹדָה זָרָה בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ עֲבוֹדָתוֹ בְכָךְ:

וְאֶחָד הַזּוֹבֵחַ כּוּ'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ עֲבוֹדָתוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת הַלָּלוּ, חַיָּב. וְכָל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת חוּץ מֵאֵלּוּ, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבֹד כְּדַרְכּוֹ עֲבוֹדָתָהּ:

וְהַמְקַבְּלוֹ עָלָיו לֶאֱלוֹהַּ. אֲפִלּוּ בֶּאֱמִירָה בְּעָלְמָא. דְּאִתַּקַּשׁ לִזְבִיחָה, דִּכְתִיב (שמות לב) וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ:

וְהָאוֹמֵר לוֹ אֵלַי אָתָּה. בְּפָנָיו. וַאֲתָא סֵיפָא לְגַלּוּיֵי רֵישָׁא. דְּאִי תָּנָא רֵישָׁא הָוֶה אָמֵינָא הָנֵי מִלֵּי בְּפָנָיו אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא, תָּנָא סֵיפָא בְּפָנָיו, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וַאֲפִלּוּ הָכִי חַיָּב:

הַמְגַפֵּף. מְחַבֵּק:

עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. לֹא תְעָבְדֵם יְתֵרָה כְּתִיב:

הַנּוֹדֵר בִּשְׁמוֹ. קוֹנָם עָלַי כָּל פֵּרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה פָּלוֹנִי:
הַמְקַיֵּם. נִשְׁבָּע:
עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ (שם כג):
הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ. מַתְרִיז רְעִי לְפָנָיו:
זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ. וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְבַזּוֹתוֹ, הוֹאִיל וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ חַיָּב חַטָּאת:
וְהַזּוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס. שֶׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ בִּזְרִיקַת אֲבָנִים. וְהַמְסַלֵּק אֶבֶן מִלְּפָנָיו נִמְצָא חַיָּב, שֶׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ נִמְצָא בְּסִלּוּק אֲבָנִים:
מַרְקוּלִיס. חִלּוּף הַשֵּׁבַח. מַר לְשׁוֹן חִלּוּף הוּא, כְּמוֹ בְּמַר דְּכַנְתָּא, בְּמַר דִּשְׁחוּטָה. קְלוּס, שֶׁבַח:
זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ. וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְרָגְמוֹ, חַיָּב חַטָּאת:

משנה ז

שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ. מוֹסְרוֹ בְּיַד הַכְּמָרִים:
וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. מַעֲבִירוֹ מִצַּד זֶה לְצַד זֶה:
עַד שֶׁיִּמְסֹר וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח) לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר, וּכְתִיב הָתֵם (דברים יח) לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, מַה הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה שָׁם בָּאֵשׁ, אַף הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה כָּאן בָּאֵשׁ:
אוֹב זֶה פִּתּוֹם. לוֹקֵחַ גֻּלְגֹּלֶת שֶׁל מֵת לְאַחַר שֶׁנִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר וּמַקְטִיר לָהּ וְשׁוֹאֵל מִמֶּנָּה עֲתִידוֹת וְהִיא מְשִׁיבָה:
וְהַמְדַבֵּר מִשֶּׁחָיו. וְיֵשׁ שֶׁעוֹשִׂים שֶׂיָּשִׁיב הַמֵּת דֶּרֶךְ בֵּית הַשֶּׁחִי:
וְיִדְּעוֹנִי. חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ יַדּוּעַ, וְצוּרָתָהּ כְּצוּרַת אָדָם בְּפָנֶיהָ וְיָדֶיהָ וְרַגְלֶיהָ, וְהִיא מְחֻבֶּרֶת בְּטַבּוּרָהּ לְחֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁנִּשְׁרַשׁ בָּאָרֶץ שֶׁמִּשָּׁם חִיּוּתָהּ, וּכְשֶׁרוֹצִים לָצוּד אוֹתָהּ מוֹרִים בְּחִצִּים אֶל הַחֶבֶל עַד שֶׁהוּא נִפְסָק וְהִיא מֵתָה מִיָּד. וְהִיא קְרוּיָה בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים בַּר נָשׁ דְּטוּר:
וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם. שֶׁבָּא וְשׁוֹאֵל בָּהֶם לְהַגִּיד לוֹ דְּבַר הֶעָתִיד [כְּגוֹן שָׁאוּל]:
בְּאַזְהָרָה. דְּאַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבוֹת:

משנה ח

עַד שֶׁיְּקַלְקֵל בַּשֵּׁם. בְּאֶחָד מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים:
קִלְקֵל בִּכְנוּי. רַחוּם, חַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם:

משנה ט

עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה. וְלֹא קְטַנָּה פְּחוּתָה מִבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְלֹא בוֹגֶרֶת שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד:

בְּתוּלָה. וְלֹא בְּעוּלָה. וְאִם נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ עֲדַיִן בְּתוּלָה הִיא. וַאֲפִלּוּ בָּאוּ עָלֶיהָ עֶשְׂרָה בְּנֵי אָדָם כֻּלָּם שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כֻּלָּם בִּסְקִילָה:

מְאֹרָסָה. וְלֹא נְשׂוּאָה:

וְהִיא בְּבֵית אֲבִיהָ. שֶׁאִם מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, הַבָּא עָלֶיהָ אַחַר כָּךְ אֵינוֹ בְּסִקִילָה אֶלָּא בְּחֶנֶק:

משנה י

זֶה הֶדְיוֹט שֶׁהֵסִית. דַּוְקָא הֶדְיוֹט שֶׁהֵסִית. שֶׁנָּבִיא הַמֵּסִית מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק:

וְהַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט. לָאו דַּוְקָא, שֶׁלֹּא מָצִינוּ חִלּוּק בֵּין מֵסִית אֶת הַהֶדְיוֹט לְמֵסִית אֶת הַנָּבִיא. אֶלָּא לְמֵעוּטֵי מֵסִית אֶת הָרַבִּים, כְּגוֹן מַדִּיחֵי עִיר מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁמִּיתָתָן בְּחֶנֶק:

מַכְמִינִין. לְשׁוֹן מַאֲרָב:

אִם הָיָה הַמֵּסִית עָרוּם וְאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם. כְּלוֹמַר אוֹמֵר לַנֶּסֶת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם מִפְּנֵי יִרְאַת בֵּית דִּין:

בְּיִחוּד. כְּלוֹמַר, אֵין אִישׁ עִמָּנוּ וְיָכוֹל אַתָּה לוֹמַר עַתָּה מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי כְּבָר:

הָאוֹמַר אָעֲבֹד. בְּאֶחָד מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הַלָּלוּ הָוֵי מֵסִית וְחַיָּב:

הַמַּדִּיחַ. וְאִם מַדִּיחַ אֶת הָרַבִּים הוּא, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד:

משנה יא

הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. מַמָּשׁ, בִּסְקִילָה:

וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. מַרְאֶה לַבְּרִיּוֹת כְּאִלּוּ עוֹשֶׂה, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם:

שְׁנַיִם לוֹקְטִים קִשּׁוּאִים. בְּמַכְשֵׁפוּת בְּפָנֵינוּ, אֶחָד מֵהֶן לָקַט וְחַיָּב מִיתָה, וַחֲבֵרוֹ לָקַט וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה. כֵּיצַד, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁלָּקַט מַמָּשׁ בִּכְשָׁפִים, חַיָּב. וְהָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, הֶרְאָה לָנוּ כְּאִלּוּ נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד וְהַקִּשּׁוּאִים לֹא זָזוּ מִמְּקוֹמָן, פָּטוּר מִן הַמִּיתָה:

פרק ח

משנה א

בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְהוּא בֶּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. דְּמַקָּמֵי הָכִי אֵין הַשְּׂעָרוֹת סִימָן אֶלָּא שׁוּמָא:

עַד שֶׁיְּקִיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן. הַאי זָקָן דְּאָמוּר רַבָּנָן, הַתַּחְתּוֹן אָמְרוּ, שֶׁיְּקִיף הַשֵּׂעָר סְבִיבוֹת הַגִּיד:

וְלֹא הָעֶלְיוֹן. זָקָן מַמָּשׁ:

שֶׁנֶּאֱמַר בֵּן וְלֹא אִישׁ. מִשֶּׁהִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן אִישׁ הוּא. וְאַף עַל גַּב דְּמִקַּטְנוּתוֹ הוּא קָרוּי בֵּן, לֹא מָצִינוּ לְחַיְבוֹ מִקְמֵי שֶׁיְּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, דְּקָטָן פָּטוּר, שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל הַמִּצְוֹת, הִלְכָךְ חִיּוּבֵיהּ בָּתַר הָכִי הוּא. וְהָכִי קָאָמַר קְרָא, כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן, בֵּן הַסָּמוּךְ לִגְבוּרָתוֹ שֶׁל אִישׁ, בְּתְחִלַּת אִישׁוּתוֹ חַיְבֵיהּ קְרָא. וּמִשֶּׁהִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, אִישׁ גָּמוּר הוּא:

משנה ב

טַרְטִימַר. חֲצִי מָנֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַבָּשָׂר בָּשִׁיל וְלֹא בָשִׁיל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַלִּסְטִים אוֹכְלִים:

מִן הַיַּיִן הָאִיטַלְקִי. שֶׁהוּא מְשֻׁבָּח וּמְמֻשָּׁךְ בָּתְרֵיהּ. וְהוּא דְּשָׁתֵי לֵיהּ מְזִיג וְלֹא מְזִיג:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כוּ'. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

אָכַל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה. בִּסְעֻדָּה שֶׁל מִצְוָה:

אָכַל בְּעַבּוּר הַחֹדֶשׁ. אַף עַל גַּב דְּאֵין עוֹלִין לְאוֹתָהּ סְעֻדָּה אֶלָּא בְּפַת וְקִטְנִית בִּלְבָד וְאֵיהוּ אַסִּיק בָּשָׂר וְיַיִן, הוֹאִיל וּבְמִצְוָה קָעָסֵיק לֹא מְמַשֵּׁיךְ:

אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם. כֵּיוָן דִּכְתָרֵךְ מִצְוָתוֹ הוּא, דִּכְתִיב בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי (דברים יד) בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר, לֹא מְמַשֵּׁיךְ:

נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. דִּכְתִיב אֵינָנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ, וְלֹא זֶה שֶׁאֲפִלּוּ בְּקוֹלוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ:

דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה. דְּרַבָּנָן, לְאַתּוֹיֵי תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. דְּאִי מֵרֵישָׁא, הֲוָה אָמֵינָא חֲבוּרַת מִצְוָה הַיְנוּ כֹּהֲנִים שֶׁאוֹכְלִים קָדָשִׁים אוֹ אֲכִילַת פְּסָחִים:

וְדָבָר שֶׁהוּא עֲבֵרָה. לַאֲתוֹיֵי תַּעֲנִית צִבּוּר שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים:

משנה ג

גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו. אַף עַל גַּב דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ לִגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו, הוֹאִיל וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו מִתְפַּחֵד וּמִתְבַּעֵת מֵאָבִיו שֶׁמָּא יִרְאֶנּוּ, וְלֹא מְמַשֵּׁיךְ:

גָּנַב מִשֶּׁל אֲחֵרִים. לֹא שְׁכִיחַ לֵיהּ שֶׁיּוּכַל בְּכָל עֵת לִגְנֹב מִשֶּׁל אֲחֵרִים, וְלֹא מְמַשֵּׁיךְ:

עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו. דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ לִגְנֹב בְּכָל עֵת:

וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּעֵת שָׁם מֵאָבִיו, דִּבְכָהאי גַּוְנָא וַדַּאי מְמַשֵּׁיךְ:

וּמִשֶּׁל אִמּוֹ. מְנַכְּסִים שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֶׁאֵין לְאָבִיו רְשׁוּת בָּהֶן. כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לָהּ אַחֵר נְכָסִים בְּמַתָּנָה עַל מְנַת שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ רְשׁוּת בָּהֶן. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ד

רְאוּיָה לְאָבִיו. שָׁוָה וְדוֹמָה לְאָבִיו בְּקוֹל בְּמַרְאֶה וְקוֹמָה. דִּכְתִיב אֵינָנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ, מִדְּלֹא כְתִיב בְּקוֹלוֹתֵינוּ, שְׁמַע מִנַּהּ קוֹל אֶחָד לִשְׁנֵיהֶם. וּמִדְּקוֹל בָּעֵינַן שָׁוִים, מַרְאֶה וְקוֹמָה נַמִּי בָּעֵינַן שָׁוִים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

גַּדֵּם. יָדוֹ קְטוּעָה:

בְּנֵנוּ זֶה. מַשְׁמַע שֶׁמַּרְאִין אוֹתוֹ:

חֲרָשִׁים. אִם אָמַר לָהֶם אֵינִי מְקַבֵּל מִכֶּם אֵינָם שׁוֹמְעִים אוֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁרוֹאִים אַחַר כָּךְ שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם מִצְוָתָן, מִכָּל מָקוֹם הַתּוֹרָה אָמְרָה אֵינָנוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ, דְּמַשְׁמַע דִּבְשָׁעַת הַקּוֹל קָאָמְרִי דְּלֹא שָׁמַע, שֶׁשְּׁמָעוּהוּ שֶׁאָמַר אֵינִי מְקַבֵּל מִכֶּם:

וּמַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. הָכִי קָאָמַר, וּמַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁלֹּא יַרְגִּיל. וְאִם לֹא שָׁמַע, מַלְקִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק קַמָּא, מַכּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה. דִּוְיִסְרוּ אוֹתוֹ הָאָמוּר בְּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מַלְקוֹת הוּא, כְּתִיב הָכָא (דברים כא) בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וּכְתִיב הָתָם (שם כה) וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרְשָׁע:

זֶה הוּא שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם. וְאַף עַל גַּב דְּמִבָּעֵי לֵיהּ זֶה וְלֹא סוּמִין, אִי אִיתָא דְּלָהַדְּ מִלְּתָא לְחוֹד אֲתָא, לְזֶה הוּא שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם, לְכְתּוּב בְּנֵנוּ הוּא, מַאי בְּנֵנוּ זֶה, שְׁמַעְתְּ מִנֵּהּ תַּרְתֵּי:

וְאַחַר כְּךָ הִקִּיף זָקֵן הַתַּחְתּוֹן פָּטוּר. כֵּיוָן דְּאִלּוּ עֲבִיד הַשְׁתָּא לְאוּ בַּר קְטָלָא הוּא:

וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח. הָוֵי כְּגַבְרָא קְטִילָא וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים:

משנה ה

נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ מַה שֶּׁהֶרַג בּוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְיוֹשֵׁב בְּפָרְשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב:

הֲנָאָה לָהֶן. שֶׁאֵינָן מוֹסִיפִין לַחֲטֹא:

וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. שֶׁקְּטָה כָּל הָאָרֶץ:

רַע לָהֶן. שֶׁהָיוּ מוֹסִיפִים זְכֵיּוֹת:

וְרַע לָעוֹלָם. שֶׁהָיוּ מְגַנִּים עַל דּוֹרָן וּמוֹכִיחִין אֶת הַדּוֹר:

יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים. כָּל זְמַן שֶׁשּׁוֹתִים וִישֵׁנִים אֵין חוֹטְאִין וְאֵין מְרֵעִין לַבְּרִיּוֹת:

לַצַּדִּיקִים רַע לָהֶן. שֶׁאֵינָם עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה:

וְרַע לָעוֹלָם. שֶׁכְּשֶׁהֵן מִתְבַּטְּלִים, פֻּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם:

פְּזוּר. שֶׁהֵן נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה וְאֵין יְכוֹלִים לְהוֹעִץ וּלְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה:

משנה ו

הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת. שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה יֵהָרֵג:

נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. שֶׁסּוֹפוֹ לַהֲרֹג אֶת בַּעַל הַבַּיִת אִם יַעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ לְהַצִּיל אֶת שֶׁלּוֹ:

אִם יֶשׁ לוֹ דָּמִים חַיָּב. כְּגוֹן הָאָב הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת עַל הַבֵּן, בְּיָדוּעַ שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן, לְפִיכָךְ אֵין הַבֵּן רַשַּׁאי לְהָרְגוֹ. וְאִם שָׁבַר הָאָב הֶחָבִית, חַיָּב לְשַׁלֵּם:

אֵין לוֹ דָּמִים פָּטוּר. וּשְׁאָר כָּל אָדָם הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת שֶׁאִם הֲרָגוֹ בַּעַל הַבַּיִת אֵין לוֹ דָּמִים, אִם שָׁבַר אֶת הֶחָבִית פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, שֶׁאֵין אָדָם מֵת וּמְשַׁלֵּם:

משנה ז

וְאֵלּוּ הֵן שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן. שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן מִן הָעֲבֵרָה בְּנַפְשָׁן, שֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לְכָל אָדָם לְהָרְגָם כְּדֵי לְהַצִּילָן מִן הָעֲבֵרָה:

הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. דִּכְתִיב אֵצֶל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה (דברים כב) כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה, מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה מְאֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה מְאֹרָסָה נִתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ נִתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וְנַעֲרָה מְאֹרָסָה נָפְקָא לָן מִקְּרָא דִּכְתִיב (שם) צָעָקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, הָא יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ חַיָּב לְהוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּילָהּ:

וְאַחַר הַזָּכוּר. נָפְקָא לָן דְּאָמַר קְרָא (שם) וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר, נַעַר כְּתִיב חָסֵר ה"א, זֶה זָכוּר. וְהוּא הַדִּין לְכָל חַיָּבֵי כְרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין שֶׁבַּעֲרָיוֹת, שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן, דִּכְתִיב (שם) חֵטְא מָוֶת. חֵטְא, אֵלּוּ חַיָּבֵי כְרֵתוֹת. מָוֶת, אֵלּוּ חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין:

אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה. אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמֶה לַעֲרָיוֹת:

וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם כּוֹפְרִים בָּעִקָּר:

אֵין מַצִּילִין אוֹתָם בְּנַפְשָׁן. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר חַיָּבֵי כְרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין שֶׁאֵינָן שֶׁל עֲרָיוֹת, שֶׁאֵין מַצִּילִין אוֹתָם בְּנַפְשָׁם, וְאֵין מַתִּיר לְהָרְגָן כְּלָל עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עֲבֵרָה בְּעֵדִים וְיִהְיוּ חַיָּבִים מִיתָה בְּבֵית דִּין:

פרק ט

משנה א

וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִים. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ. עַל אִשָּׁה שֶׁכְּבָר נָשָׂא בִתָּהּ, דְּהַיְנוּ חֲמוֹתוֹ:

וּבַת כֹּהֵן. וְכֵן בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה הֵיא בִשְׂרָפָה:

יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ. כְּלוֹמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ כְּתִיבָא שְׂרֵפָה בְּהֶדְיָא (ויקרא כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ וְגוֹ' בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ, וּמִנַּיִן יָלְפִינַן כֻּלְּהוּ הָנָךְ נַמִּי דְּאִיתְנְהוּ בִּשְׂרָפָה:

בִּתּוֹ. מֵאֲנוֹסָתוֹ, דְּלָאו בַּת אִשְׁתּוֹ הִיא דִּלְחַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם בַּת אִשְׁתּוֹ, דְּהָא לָאו בַּת אִשְׁתּוֹ הִיא:

בַּת בִּתּוֹ וּבַת בְּנוֹ. שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאֲנוֹסָתוֹ:

בַּת אִשְׁתּוֹ. בֵּין שֶׁהִיא בִתּוֹ בֵּין שֶׁהִיא חוֹרַגְתּוֹ:

וַחֲמוֹתוֹ. אַף עַל גַּב דְּתָנָא לַהּ רֵישָׁא בְּהֶדְיָא הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנִּשָּׂא בְּתָהּ, וְלֹא מִדְּרָשָׁא אָתְיָא, אַיְדֵי דְּתָנֵי בְּהַהִוא כְּלָלָא אֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמְיוֹ דְּאָתְיָא מִדְּרָשָׁא, תָּנָא נַמִּי אַגַּב רְהֶטָא חֲמוֹתוֹ בַּהֲדֵיהוּ:

כָּבַשׁ עָלָיו. אָחַז רֹאשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּתְקָפוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁלֹּא יוּכַל לְהָרִים רֹאשׁוֹ:

שִׂסָּה. גָּרָה:

הִשִּׁיךְ. שֶׁאָחַז הַנָּחָשׁ בְּיָדוֹ וְהוֹלִיכוֹ וְהִגִּיעַ שְׁנֵי הַנְּחָשׁ לַגּוּף שֶׁל חֲבֵרוֹ:

רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב. דְּסָבַר אֶרֶס נָחָשׁ בְּשִׁנָּיו עוֹמֵד, וּמִכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ שְׁנֵי הַנָּחָשׁ בִּבְשָׂרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ הָוֵי כְּאִלּוּ הֲרָגוֹ וְחַיָּב:

וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. דְּקָא סָבְרֵי אֶרֶס נָחָשׁ מֵעַצְמוֹ הוּא מֵקִיא, הִלְכָךְ לָאו אִיהוּ קָטְלֵיהּ אֶלָּא גַּרְמָא בְּעָלְמָא הוּא וּפָטוּר. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה. אֲבָל אֲמָדוּהוּ תְּחִלָּה לְחַיִּים, אֲפִלּוּ לְרַבָּנָן פָּטוּר:

וְהַקֵּל מִמַּה שֶּׁהָיָה. וְחָזְרוּ וַאֲמָדוּהוּ לְחַיִּים:

שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. שֶׁלֹּא מֵת מֵחֲמַת מַכָּה זוֹ:

משנה ב

וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ וָמֵת פָּטוּר. דְּתַרְתֵּי בָּעֵינַן, שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לְמַכַּת מִיתָה וְגַם שֶׁיַּכֶּנּוּ מַכַּת מִיתָה:

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְהָרֹג אֶת זֶה. לָאו אַסֵּיפָא דְּמִלְּתָא דְּתַנָּא קַמָּא קָאֵי, אֲהָא דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת הַגָּדוֹל וְהָיָה בָהּ כְּדֵי לְהָמִית אֶת הַגָּדוֹל וְהָלְכָה עַל הַקָּטָן וָמֵת חַיָּב, דְּאִי אֲהָא קָאֵי, רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר מִבָּעֵי לֵיהּ, וְלָמָּה לֵיהּ לְמִהְדַּר וּלְפָרוּשֵׁי אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, הָא בְּפֵרוּשׁ אָמְרוּ תַּנָּא קַמָּא, וּמַאי אֲפִלּוּ. אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן אַרִישָׁא קָאֵי, נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם פָּטוּר, הָא נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הָאָדָם וְהָרַג אָדָם אַחֵר חַיָּב, וַעֲלָהּ קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ג

רוֹצֵחַ שֶׁנִּתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים. כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים וְיָצָא חֵץ מִבֵּינֵיהֶם וְהָרַג, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. וַאֲפִלּוּ אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם מֻחְזָק בַּחֲסִידוּת וּבְיָדוּעַ שֶׁהוּא לֹא זָרַק הַחֵץ, אֲפִלּוּ הָכִי לֹא מְחַיְּבִין לֵיהּ לְאִידָךְ בַּחֲזָקָה זוֹ:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה. מַתְנִיתִין חֲסוּרֵי מִחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי, וְשׁוֹר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים, סוֹקְלִים אוֹתָם, דְּהָא עַל כָּרְחֵךְ כֻּלְּהוּ אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה וַאֲפִלּוּ הֵן אֶלֶף, מִפְּנֵי זֶה הַמְעֹרָב בָּהֶן, הִלְכָךְ סוֹקְלִין אֶת כֻּלָּם כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם מִצְוַת סְקִילָה בַּמְחַיָּב

בָּהּ. [רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר] כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה, וְאֵין צָרִיךְ לְסָקְלָן, אֶלָּא כּוֹנְסִין אוֹתָן לְחֶדֶר וְהֵן מֵתִים בָּרָעָב. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בְּסַיִף. שֶׁהַחֶנֶק חָמוּר:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּחֶנֶק. שֶׁהַסַּיִף חָמוּר:

משנה ד

מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִיתוֹת. כְּגוֹן שֶׁעָבַר עֲבֵרָה קַלָּה וְנִגְמַר דִּינוֹ לַעֲבֵרָה קַלָּה, וְחָזַר וְעָבַר עֲבֵרָה חֲמוּרָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא כֵּיוָן דְּנִגְמַר דִּינוֹ לַעֲבֵרָה קַלָּה, הַאי גַּבְרָא קְטִילָא הוּא, קַמַשְׁמַע לָן:

עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁתֵּי מִיתוֹת. כְּגוֹן חֲמוֹתוֹ, וְהִיא אֵשֶׁת אִישׁ:

נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה. בִּשְׂרָפָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲמוֹתוֹ, וְלֹא כְּאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּחֶנֶק:

נִדּוֹן בַּזְּקֵנָה הָרִאשׁוֹנָה. בְּאוֹתוֹ אִסּוּר שֶׁהֶחֱזִקַק תְּחִלָּה לְהִזָּהֵר וְלִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ הוּא נִדּוֹן. אֲבָל לֹא בָּאִסּוּר הַבָּא עָלָיו אַחֲרוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָמוּר, דְּקָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, וַאֲפִלּוּ חָמוּר עַל הַקַּל. וְאִם נָשָׂא בַּת אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה חֲמוֹתוֹ כְּשֶׁהָיְתָה פְּנוּיָה וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, נִדּוֹן בִּשְׂרָפָה. וְאִם הָיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ וְאַחַר כָּךְ נַעֲשֵׂית חֲמוֹתוֹ, נִדּוֹן בְּחֶנֶק כְּמִיתָה שֶׁל אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

משנה ה

מִי שֶׁלָּקָה וְשָׁנָה. שֶׁלָּקָה שְׁתֵּי פְּעָמִים עַל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁכָּל חַיָּבֵי כְרֵתוֹת לוֹקִים. כְּשֶׁיַּחְזוֹר וְיַעֲשֶׂה אוֹתָהּ עֲבֵרָה עַצְמָהּ פַּעַם שְׁלִישִׁית:

מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה. מָקוֹם כְּשִׁעוּר קוֹמַת אָדָם וְלֹא יוֹתֵר. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ תְּחִלָּה לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ עַד שֶׁיְּקַטְנוּ בְנֵי מֵעָיו, וַהֲדַר מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂעֹרִים שֶׁנּוֹפְחוֹת בְּמֵעָיו עַד שֶׁכְּרֵסוֹ נִבְקַעַת:

שֶׁלֹּא בְעֵדִים. שֶׁלֹּא בְעֵדוּת שֶׁיִּהְיֶה מְחֻיָּב עָלֶיהָ מִיתָה. וּמִכָּל מָקוֹם יָדוּעַ לְבֵית דִּין שֶׁהַדָּבָר אֱמֶת שֶׁבְּוַדַּאי הָרַג, אֶלָּא שֶׁהֶכְחֲשׁוּ הָעֵדִים בִּבְדִיקוֹת אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם הַתְרָאָה מַסְפֶּקֶת:

וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לָחַץ. תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂעֹרִים עַד שֶׁכְּרֵסוֹ נִבְקַעַת. וְהַיְנוּ רִישָׁא. וּמַה שֶּׁחִסֵּר זֶה גִּלָּה זֶה:

משנה ו

הַגּוֹנֵב אֶת הַקָּסָוָה. אֶחָד מִכְּלֵי שָׂרֵת. מִלְּשׁוֹן קְשׁוֹת הַנָּסֶךְ (במדבר ד):

וְהַמְקַלֵּל בַּקּוֹסֵם. הַמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה:

וְהַבּוֹעֵל אֲרַמִּית. נָכְרִית:

קַנָּאִים פּוֹגְעִים בּוֹ. הַמְקַנְּאִים קְנָאתוֹ שֶׁל מָקוֹם הֵיוּ הוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַנְּכְרִית בַּת נְכָרִית, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה, וּבִפְנֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם חָסֵר אֶחָד מִן הַתְּנָאִים הַלָּלוּ אָסוּר לְהָרְגוֹ. אֲבָל עָנְשׁוֹ מְפֹרָשׁ עַל פִּי נָבִיא, יִכָּרֵת ה' לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה. וּמַלְקִין אוֹתוֹ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מִשּׁוּם נִדָּה, מִשּׁוּם שִׁפְחָה מִשּׁוּם נָכְרִית, מִשּׁוּם זוֹנָה:

פִּרְחֵי כְהֻנָּה. בַּחוּרִים שֶׁמַּתְחִיל שִׂעָר זְקָנָם לִפְרֹחַ בָּהֶם:

בִּגְזִירִין. בְּקָעִיּוֹת שֶׁל עֵצִים:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּחָנָק. נֶאֱמַר כָּאן (במדבר א) וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יג) וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת, מַה לְּהַלָּן בְּחֶנֶק אַף כָּאן בְּחֶנֶק:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּיָדֵי שָׁמַיִם. נֶאֱמַר כָּאן יוּמָת, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יז) כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת, מַה לְּהַלָּן בִּידֵי שָׁמַיִם אַף כָּאן בִּידֵי שָׁמַיִם. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים. וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם הוּא פָּחוֹת מִן הַכָּרֵת, שֶׁהַכָּרֵת יֵשׁ עָלָיו עֹנֶשׁ לְאַחַר מִיתָה אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה כָּרָאוּי, וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אֵין לְאַחַר מִיתָה עָלָיו כְּלוּם. וְרַשִׁ"י כָּתַב בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שבת דף כה) דְּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם יָמָיו נִקְצָרִים וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ עֲרִירִי, כָּרֵת אִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי, יָמָיו נִכְרָתִים וְהוֹלֵךְ עֲרִירִי. וּמְחֻיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁעַל עִסְקֵי מִקְדָּשׁ וְקָדָשִׁים הֵם אַחַד עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן, הָאוֹכֵל טֶבֶל, וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְזָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה, וְזָר וְטָמֵא וּטְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמְּשׁוּ, וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים, וּמְחֻסַּר בְּגָדִים, וְשֶׁלֹּא קִדֵּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וּשְׁתוּיֵי יַיִן, וּפְרוּעֵי רֹאשׁ. קְצָת מֵהֶם נֶאֱמַר מִיתָה בָּהֶם בְּפֵרוּשׁ, וּקְצָתָם לְמָדוּם רַבּוֹתֵינוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה בִּגְזֵרָה שָׁוָה וּבְהֶקֵּשׁ:

פרק י

משנה א

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אֶפִלּוּ אֵלּוּ שֶׁנִּתְחַיְּבוּ מִיתָה בְּבֵית דִּין מִפְּנֵי רִשְׁעָתָן, יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְעוֹלָם הַבָּא הָאָמוּר כָּאן הוּא הָעוֹלָם הַבָּא אַחַר תְּחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁעֲתִידִים לִחְיוֹת וְלַעֲמֹד בְּגוּפָם וּבְנַפְשָׁם חַיִּים נִצְחִיִּים, כַּחַמָּה וְכַלְּבָנָה וְכַכּוֹכָבִים, כִּדְמַיְּתֵי בַּגְּמָרָא בְּהַאי פִּרְקָא, מֵתִים שֶׁעֲתִידִים לִחְיוֹת אֵין חוֹזְרִין לַעֲפָרָן. וְהָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעַטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִין בּוֹ, אֶלָּא הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק:

הָאוֹמֵר אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. בַּגְּמָרָא קָאָמַר, וְכָל כָּךְ לָמָּה, תָּנָא, הוּא כְּפֹר בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. וּמִכָּאן אֲנִי מוֹכִיחַ שֶׁעוֹלָם הַבָּא הָאָמוּר

בְּמִשְׁנָה זוֹ אֵינוֹ הָעוֹלָם שֶׁהַנְּשָׁמוֹת מֻנָּחוֹת בּוֹ בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא הָעוֹלָם שֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים כְּדִפְרֵשִׁית:

אֶפִּיקוֹרֶס. שֶׁמְּבַזֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכָל שֶׁכֵּן הַמְבַזֶּה הַתּוֹרָה עַצְמָהּ:

בַּסְפָרִים הַחִיצוֹנִים. סִפְרֵי מִינִים, כְּגוֹן סִפְרֵי אַרִיסְט"וֹ הַיָּוְנִי וַחֲבֵרָיו. וּבְכָלַל זֶה הַקּוֹרֵא בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים שֶׁל מַלְכֵי נָכְרִים וּבְשִׁירִים שֶׁל עֲגָבִים וְדִבְרֵי חֹשֶׁק שֶׁאֵין בָּהֶם חָכְמָה וְלֹא תוֹעֶלֶת אֶלָּא אִבּוּד זְמַן בִּלְבָד:

וְהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה. וּבְרוֹקֵק בִּלְבָד הוּא דְּאֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, לְפִי שֶׁאֵין מַזְכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם עַל הָרְקִיקָה:

וְהַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם. שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא נִכְתָּב:

משנה ב

שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁגְּדוֹלִים וַחֲכָמִים הָיוּ, אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

שֶׁלֹּא הָיְתָה אֱמוּנָתָם שְׁלֵמָה. וְאַף עַל גַּב דְּבִלְעָם מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הָוָה, וַאֲנַן כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא תְּנַן, מִשּׁוּם דְּקָיְמָא לָן חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אַשְׁמְעִינַן דְּבִלְעָם לָאו מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם הוּא:

משנה ג

שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם, לֹא דִין וְלֹא רוּחַ. שֶׁאֵין עוֹמְדִים בַּדִּין וְאֵין לָהֶם רוּחַ לִחְיוֹת עִם הַצַּדִּיקִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק:

כָּרַתִּי בְרִיתִי עָלַי זָבַח. שֶׁכָּרְתוּ בְּרִית עִם הַמָּקוֹם עָלַי זְבָחִים וּשְׁלָמִים, דִּכְתִיב (שמות כד) וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים, וּכְתִיב (שם) וַיִּזְרֹק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם הַבְּרִית:

אֵין עֲתִידִים לַחֲזֹר. מִמָּקוֹם שֶׁגָּלוּ. וְהָא דְּאָמְרִינַן שֶׁיִּרְמְיָה הֶחֱזִירָן וְיֹאשִׁיָּהוּ בָּן אָמוֹן מָלַךְ עֲלֵיהֶם, לֹא כֻּלָּן חָזְרוּ אֶלָּא מִקְצָתָן:

משנה ד

יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיָּעַל. בָּנִים שֶׁאֵינָם עוֹלִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְנִדָּחִין כַּמַּדִּיחִין:

עַד שֶׁיְּהֵיוּ מַדִּיחֵיהֶם מְאוֹתָהּ הָעִיר. דִּכְתִיב וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם, וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת:

וּמֵאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט. דִּכְתִיב מִקִּרְבֶּךָ, מִקֶּרֶב הַשֵּׁבֶט עַצְמוֹ:

וְעַד שֶׁיַּדַּח רַבָּה. שֶׁל עִיר. דִּכְתִיב יוֹשְׁבֵי עִירָם, דְּמַשְׁמַע יִשּׁוּבָהּ שֶׁל עִיר דְּהַיְנוּ רַבָּהּ:

הָרֵי אֵלּוּ כִּיחִידִים. שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה. וְיִדּוֹנוּ בְּסִקִילָה וּמָמוֹנָן פָּלֵט:

וּצְרִיכִים. אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת:

שְׁנֵי עֵדִים וְהַתְרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. שֶׁהָיוּ מַרְבִּים לָהֶם בָּתֵּי דִינִין, וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה מַפְרִישִׁים אוֹתָן עַד שֶׁיִּרְאוּ אִם הֵם רֻבָּהּ שֶׁל עִיר, מְבִיאִין אוֹתָן לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְגוֹמְרִין דִּינָן שָׁם, וְהוֹרְגִים אוֹתָם בְּסַיִף וּמָמוֹנָן אָבֵד. וְאִם לֹא נִמְצְאוּ רֻבָּהּ שֶׁל עִיר, דָּנִין אוֹתָן בְּסִקִילָה וּמָמוֹנָן פָּלֵט:

משנה ה

הַחַמָּרֶת וְהַגַּמָּלֶת. שַׁיָּרָא שֶׁל חֲמֹרִים וְשֶׁל גַּמָּלִים שֶׁנִּשְׁתַּהוּ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲוֵי לְהוּ בְּכְלַל יוֹשְׁבֵי עִירָם:

הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין. אִם רֹב אַנְשֵׁי הָעִיר הֲדָּחוּ וּמְעוּט לֹא הֲדָּחוּ, וְחַמָּרִים וְגַמָּלִים שֶׁלֹּא הֲדָּחוּ מַשְׁלִימִין אֶת הַמַּעֲט לַעֲשׂוֹתָן רֹב, הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין, שֶׁאֵין מָמוֹנָן אָבֵד אֶלָּא נִדּוֹנִין כִּיחִידִים. וְהוּא הַדִּין דְּגוֹרְמִין נַמֵּי לַעֲשׂוֹת עִיר הַנִּדַּחַת, אִם הֲדָּחוּ עִמָּם לַעֲשׂוֹתָם רֹב, אֶלָּא דְּתַנָּא אַזְכּוּתָא קָא מְהַדַּר. וְעוֹד דְּהָא פְּסִיקָא לֵיהּ טְפֵי, דִּסְתָם חַמֶּרֶת וְגַמָּלֶת אֵין דַּעְתָּן מְעֹרֶבֶת עִם בְּנֵי הָעִיר שֶׁיִּהְיוּ נִדָּחִין עִמָּהֶן:

משנה ו

הָיָה רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ. אִם מְקוֹם קִבּוּץ בְּנֵי הָעִיר הָיָה חוּצָה לָהּ, כּוֹנְסִים אוֹתָהּ לְתוֹךְ הָעִיר, שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ רְחוֹב בְּתוֹכָהּ:

רְחוֹב. פְּלַטְיָא גְּדוֹלָה:

הֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ יִפָּדוּ. כְּלוֹמַר אֵין נִשְׂרָפִים אֶלָּא צְרִיכִים פְּדִיָּה כִּשְׁאָר כָּל הֶקְדֵּשׁוֹת:

וּתְרוּמוֹת יֵרָקְבוּ. בַּגְּמָרָא מוֹקְמִינַן לַהּ בִּתְרוּמָה בְּיַד כֹּהֵן, דְּמָמוֹן כֹּהֵן הוּא וְחָל עָלֶיהָ אִסּוּר דְּעִיר הַנִּדַּחַת. וּמֵיהוּ לֹא הָיוּ הַתְּרוּמוֹת נִשְׂרָפִים כִּשְׁאָר שְׁלָלָהּ, דְּלֹא מְזַלְזְלִינַן בָּהּ כָּלֵי הַאי, לְפִיכָךְ יֵרָקְבוּ. וְאִם תְּרוּמָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל הִיא, שְׁלַל גָּבוֹהַּ הוּא וְתִנָּתֵן לְכֹהֵן שֶׁבְּעִיר אַחֶרֶת:

וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. אַף עַל גַּב דְּמָמוֹן יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁהֲרֵי הוּא נֶאֱכָל לְיִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְקֹדֶשׁ אִקְּרִי, לֹא יִשָּׂרֵף אֶלָּא יִגָּנֵז:

כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכוּ' גָּרְסִינַן. וְלֹא גָּרְסִינַן שֶׁנֶּאֱמַר כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ:

לֹא תֵעָשֶׂה גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. דְּעוֹד, לְגַמְרֵי מַשְׁמַע:

לְכָמוֹ שֶׁהָיְתָה. בְּיִשּׁוּב בָּתִּים:

אֲבָל נַעֲשֵׂית הִיא גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

פרק יא

משנה א

אֵלּוּ הֵן הַנֶּחֱנָקִין. מַמְרֵא עַל פִּי בֵּית דִּין. שֶׁמִּסְרֵב עַל דִּבְרֵי בֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית:

וְזוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן. אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בָּאִים לְחַיְּבָהּ שְׂרֵפָה, אֵין נִדּוֹנִים אֶלָּא בַּמִּיתָה שֶׁהָיוּ מְחַיְּבִים אֶת בּוֹעֲלָהּ שֶׁהוּא בְּחֶנֶק, כְּשֶׁאָר הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, דִּכְתִיב (ויקרא כא) הִיא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף, הִיא וְלֹא בוֹעֲלָהּ. וְזוֹמְמֶיהָ יְלָפִינַן מִכַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, וְלֹא לַאֲחוֹתוֹ:

וּבוֹעֲלָהּ. לְבַת כֹּהֵן כְּשֶׁהִיא נְשׂוֹאָה. אֲבָל אֲרוּסָה, הִיא וּבוֹעֲלָהּ בִּסְקִילָה:

שֶׁהַמְקַלֵּל לְאַחַר מִיתָה חַיָּב. דִּכְתִיב (שם כ) אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל, וּקְרָא יְתֵרָא הוּא לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה:

וְהַמַּכֶּה לְאַחַר מִיתָה פָּטוּר. דְּהָא לֹא מְחַיַּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ חַבּוּרָה, וְאֵין חַבּוּרָה לְאַחַר מִיתָה:

עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ. דִּכְתִיב (שמות כא) וְנִמְצָא בְיָדוֹ, וְאֵין יָדוֹ אֶלָּא רְשׁוּתוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כא) וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ:

וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. תַּשְׁמִישׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. וְתַנָּא קַמָּא מְחַיֵּב אֲפִלּוּ בְּתַשְׁמִישׁ שֶׁהוּא פָּחוֹת מְשָׁוֶה פְּרוּטָה. וַהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא:

הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ. טַעֲמֵיהּ דְּרַבָּנָן דִּכְתִיב וְנִמְצָא בְיָדוֹ, וּקְרָא יְתֵרָא הוּא, דְּהָא כְּתִיב (דברים כד) כִּי יִמָּצֵא אִישׁ, אֶלָּא לְמִדְרַשׁ מִנַּיִן פְּרָט לְזֶה שֶׁהוּא מָצוּי. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב. דִּכְתִיב (שם) מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאֶחָיו לִמְעוּטֵי עֲבָדִים, מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִי כָּתַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָוָה מְמַעֲטִינַן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִעוּטָא אַחֲרִינָא, וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבָּנָן סָבְרֵי, מֵאֶחָיו לָאו לְמִעוּטֵי עֲבָדִים, דְּהָא אַחִים הֵם בַּמִּצְוֹת, אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִעוּטֵי עֲבָדִים, מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִעוּטֵי מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ב

שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִין הָיוּ שָׁם. בִּירוּשָׁלַיִם, דִּמְשְׁתַּעֵי בָּהּ קְרָא וְקָמְתָּ וְעָלִית:

אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת. הוּא שַׁעַר מִזְרָחִי שֶׁלִּפְנִים מִן הַחֵיל, לִפְנֵי עֶזְרַת נָשִׁים:

וְאֶחָד יוֹשֵׁב. לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ, כְּשֶׁעָבְרוּ עֶזְרַת נָשִׁים וּבָאִים לְפֶתַח עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל:

וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. שֶׁהִיא בְנוּיָה בְתוֹךְ הָעֲזָרָה חֶצְיָהּ בַּקֹּדֶשׁ וְחֶצְיָהּ בַּחֹל:

בָּאִים לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת. זָקֵן זֶה שֶׁהוֹרָה בְעִירוֹ וְנֶחְלְקוּ בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ עָלָיו וְהִזְקִיקָן הַכָּתוּב לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם, בָּאִים הוּא וּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ לָזֶה בֵּית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי בּוֹ פּוֹגְעִים תְּחִלָּה:

תַּלְמִיד שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת. תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְנֶחְלַק עַל בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וּבָאוּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְשָׁאֲלוּ וְחָזַר לְעִירוֹ וְהוֹרָה כְּבַתְּחִלָּה, פָּטוּר, שֶׁאֵין לָהֶם לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָתוֹ,

וְהַתּוֹרָה לֹא חִיְּבָה אֶלָּא מַפָּלָא וּמֶמְחֶה לְבֵית דִּין, כְּדְיָלְפִינַן מִכִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ, בַּמַּפָּלָא שֶׁבְּבֵית דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

נִמְצָא חֲמָרוֹ קָלוֹ. חֹמֶר הָעֲבֵרָה שֶׁעָבַר וְהוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה מוֹסֵף עַל הַהַמְרָאָה שֶׁהִמְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין, הֵיא נַעֲשֵׂית לוֹ קַלָּא לְפָטְרוֹ מִן הַמִּיתָה, שֶׁאִם הָיָה זָקֵן שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְהִמְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין הָיָה חַיָּב מִיתָה:

משנה ג

הָאוֹמֵר אֵין תְּפִלִּין וְכוּ' פָּטוּר. שֶׁאֵין זוֹ הוֹרָאָה. דְּזִיל קְרֵי בֵּי רַב הוּא:

חָמֵשׁ טוֹטָפוֹת. יֵשׁ הוֹרָאָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דָּבָר זֶה אֶלָּא לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, חַיָּב, שֶׁבְּמִדְרַשׁ סוֹפְרִים [לְטַטָּפוֹת לְטוֹטָפֹת] לְטוֹטָפוֹת כְּתִיב, הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת:

משנה ד

וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁבִּיבְנֶה. שֶׁאֲלוּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וְאָמְרוּ לוֹ, וְחָזַר לְעִירוֹ וְשָׁהָה שָׁם יָמִים רַבִּים עַד שֶׁגָּלְתָה סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה לְיַבְנֶה וְאַחַר כָּךְ הוֹרָה כְּבֵתְחִלָּה, אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּיַבְנֶה, אַף עַל פִּי שֶׁסַּנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שָׁם, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַבַּיִת קַיָּם, כֵּיוָן שֶׁסַּנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה אֵינָהּ יוֹשֶׁבֶת בִּמְקוֹמָהּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית:

משנה ה

מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע. מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר בִּנְבוּאָה לְשׁוּם נָבִיא בָּעוֹלָם. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר לַחֲבֵרוֹ וְלֹא לוֹ, וּשְׁמָעָהּ מִפִּי חֲבֵרוֹ וּבָא וְאָמַר שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ, שְׁנֵי אֵלּוּ נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר הֵם וּמִיתָתָן בְּחֶנֶק. דִּכְתִיב (דברים יח) אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי, זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע מֵעוֹלָם. אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו, הָא לַחֲבֵרוֹ צִוִּיתִי, זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ וְנֶאֱמַר לַחֲבֵרוֹ. וּכְתִיב וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא, וְכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק:

מִיתָתָן בְּיֵדֵי שָׁמַיִם. דִּכְתִיב (שם) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרַי, קְרֵי בֵיהּ לֹא יִשְׁמַע, וּקְרֵי בֵיהּ לֹא יַשְׁמִיעַ, וּקְרֵי בֵיהּ לֹא יִשְׁמַע הוּא עַצְמוֹ אֶל דְּבָרַי, הֲרֵי שִׁלְשְׁתָּן בַּכְּלָל. וּכְתִיב (שם) אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ, בִּידֵי שָׁמַיִם:

משנה ו

לְרַשּׁוּת הַבַּעַל. כְּגוֹן שֶׁמָּסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וַעֲדַיִן הִיא בַּדֶּרֶךְ, תּוּ לֹא קְרֵינָא בָּהּ בֵּית אָבִיהָ:

לְאוֹתָהּ מִיתָה. שֶׁהָיוּ מְחַיְּבִין אֶת הַנִּדּוֹן:

וּבוֹעֲלָהּ. כְּלוֹמַר, וְכָל הַבּוֹעֲלִים נִדּוֹנִים כְּמִיתַת הַנִּבְעֶלֶת, חוּץ מִבּוֹעֵל בַּת כֹּהֵן, שֶׁהִיא בִּשְׂרְפָה וְהוּא בְּחֶנֶק: